

Dit is "Toestanden"
van 3 februari 1989
1ste jaargang nr. 21
Je vindt ons in de
kiosk en betere
boekhandel
voor 50F
Abonnements-
voorwaarden vind
je op blz. 31, de inhoud
op de achterkant
Ons afgiftekantoor
is Brussel X

Toestanden

WEKELIJKS PROGRESSIEF EN HUMORISTISCH STRIPBLAD

Ononderbroken
toestand van
verwonding.
Lijders, kreup-
pelen en zieken.
Geestversterend
en geestrottend
katholiek-nationaal-
socialistische, mens-
dodende toestand.
Een dossier daarover
in de middenkatern.
Smakelijk!

Jack Lang en Louis Van Dievel op internationaal stripfestival

De slag om Angoulême

Zestien jaar bestaat het Internationale Stripfestival van Angoulême nu al. Vijftien jaar was het er redelijk rustig. Het festival groeide en floreerde. Het jaarlijkse toeschouwersaantal steeg boven het kwartmiljoen. Maar dit jaar was alles anders: een nieuwe organisatie, uitgever die Angoulême boycotten en de eerste zittijd van de stripuniversiteit.

Over zes weken zijn er gemeenteraadsverkiezingen in Frankrijk en dus ook in Angoulême. Het stripfestival is dan ook mooi meegenomen voor burgemeester Boucheron van de Parti Socialiste.

"Angoulême est une grande ville", is de slogan van Boucheron. En dat kan kloppen. De stad is niet groter dan pakweg Mechelen, maar één keer in het jaar wordt ze Groot-Antwerpen, wanneer zo'n kwart miljoen bezoekers naar het stripfestival afzakken. De middenstand vaart daar wel bij. En tevreden burgers maken een tevreden burgemeester.

Maar burgemeester Boucheron heeft ook echte verdiensten: hij is al jarenlang steunpilaar voor Angoulême als stripstad. En het is allicht dankzij zijn goeie relaties met François Mitterrand en Jack Lang, dat er zoveel overheidsgeld is gepompt in het prestigieuze *Centre National de la Bande Dessinée et de l'Image* (CNBDI) dat in Angoulême zijn voltooiing nadert. Daarover later meer.

Maar de volkstoeloop in Angoulême mag niet verhelen dat er stront aan de knikker is. Want een stripfestival bestaat niet alleen bij de gratie van de stad of de middenstand. De uitgever spelen eigenlijk de sleutelrol. Waarom komen ze naar een

STRIPPRIJS VOOR ZAK

WEGENS ZIJN
VERZAMELD WERK
OVER
HIROHITO

stripfestival? Om albums te verkopen, dat is één, om promotie te voeren, dat is twee, en om contacten te leggen en eventueel nieuw talent op te snorren, dat is drie. Een festival als Angoulême betekent een hele investering, reken maar vlug een paar miljoen. Als daar géén opbrengst van betekenis tegenover staat -door verkoop of publiciteit- dan is het verloren geld.

Twee jaar geleden hield de Belgisch-Franse uitgeverij Dupuis het al voor bekeken. Ook de *Standaard-Eram* haakte af. Dit jaar was het de beurt aan Glénat, die in Frankrijk de meeste striptitels op de markt brengt. Glénat, die in Angoulême ook altijd over de grootste verkoopstand beschikte, had enkele jaren geleden zelfs een tent voor haar alléén. Maar blijkbaar zonder voldoende rendement. Dupuis en Glénat gaan nu samen in zee in Grenoble, waar ze "Le Salon Européen de la BD" uit de grond aan het stampen zijn. Première in maart. "Angoulême was oubollig en slecht georganiseerd", lees ik nu links en rechts in de kranten, de stad is moeilijk bereikbaar en kan de mensenstroom niet aan, en daarom wordt er verhuisd naar Grenoble waar een vliegveld ligt en waar de TGV langsrijdt, en waar er een ultra-

modern congrescentrum is. Ja, dag Jan: Glénat is naar Grenoble vertrokken, omdat de uitgeverij de slag om Angoulême verloren heeft.

Angoulême is Castermanville geworden. De (eveneens) Belgisch-Franse uitgeverij heeft het festival stevig in zijn greep gekregen. Eén voorbeeld: vijftien jaar aan een stuk zijn in Angoulême de "Alfreds" uitgereikt, de prijzen voor diverse beste stripverhalen. Alfred is de Pinguin uit *Zig et Puce* van Alain Saint-Oban, de vader van het Franse stripverhaal. Dit jaar bleken de prijzen en de onderscheidingen plots "Alph'Arts" te heten, naar de titel van de Kuifjesalbums? Juist. En wie kwam het festival opfleuren met haar "charmante" aanwezigheid? Fanny Rémy, de weduwe van Hergé, en voorzitter van La Fondation Hergé. En wie zou er in elk geval bij de prijswinnaars zijn? Juist, Casterman.

Gerommel bij de uitgever was er ook door het smeuge voorpaginaverhaal van *Libération* (OPA pieuse sur la BD), over de overname van de uitgeverijen Dargaud en Lombard-Fleurus door de ultra-katholieke groep *Ampère*. De Morgen heeft het verhaal intussen al overgenomen, ik hoef er dus niet op terug te komen. Of toch: er gaan hardnekkige geruchten dat ook Casterman het mikpunt is van de kapitaalkrachtige moraalridders. Ik verwacht overigens één dezer dagen een *pleidooi voor meer bandeloosheid* van de verzamelde Franse stripmakers, want de ongerustheid is toch wel groot.

Louis Van Dievel

(vervolg op p. 21)

Met de komst van VTM en de overname van De Morgen door de groep Hoste (Het Laatste Nieuws) is het Vlaamse nieuws- en informatiewezen in een volgende fase beland.

Dat is eigenlijk geen nieuws op zich daar het een logische verderzetting is van een proces dat sinds de laatste wereldoorlog voortdurend zijn gang is gegaan. Dit proces startte met de geleidelijke verdwijning van een groot aantal krantentitels. De opkomst van radio en televisie deed de geschreven pers geen deugd. Dagbladen verdwenen, werden opgekocht of fusioneerden, vaak met verlies van het eigen gezicht en de redactionele onafhankelijkheid.

Commercialisering en monopolisering waren troef. Binnen deze context bleek geen plaats meer voor een socialistische en communistische dagbladpers. Met de overname van De Morgen door de groep Hoste lijkt deze fase zich af te sluiten.

Ondertussen kenden we de explosie van de vrije radio's. Die explosie onttaarde in een implosie zowel wat het aantal radio's als wat het programma-aanbod betreft. In plaats van een verrijking van het mediaveld leidde het tot een verregaande

Standpunt

Verschraling

commercialisering en een inhoudelijke verschraling.

Tegenover deze alsmaar toenemende inhoudelijke verarming van de massamedia stond jarenlang het BRT-bolwerk. Zonder concurrentie of financieringsproblemen kon de BRT haar informatieve, educatieve en ontspanningstaak evenwichtig en naar behoren waar maken. Daarvoor hoefde men geen al te grote toegevingen te doen.

En nu dient VTM zich aan. Het is een commerciële, en duidelijk géén openbare omroep. VTM kan van nature onmogelijk in eerste instantie bezorgd zijn om de kwaliteit en de inhoud van het aanbod. VTM kan van nature in hoofdzaak alleen maar bezorgd zijn om de reclame, de kijkcijfers, het lokken van kijkers. VTM wordt daardoor bij voorbaat in de dwangbuis van het gemakkelijke amusement

gedrukt. Aangezien VTM met een aanzienlijk deel van de reclame-inkomsten van de geschreven pers aan de haal gaat, komt de jarenlange verschraling bovendien in een versnelde fase terecht.

De BRT wordt van haar kant mee in de strijd om de kijkcijfers gedwongen. Het pleidooi van de SP-regeringsmandatarissen voor het toelaten van sponsoring van BRT-programma's is dan ook te betreuren. Het georganiseerd doorvoeren van eender welke vorm van reclame brengt de BRT nog verder in de concurrentiestrijd met VTM. Zo iets leidt op langere termijn tot een naar elkaar toe groeien van BRT en VTM. De SP lijkt de BRT dan ook gewoonweg te verdedigen als staatsbedrijf tegen andere bedrijven in, en niet als openbare omroep met een *gemeenschaps-taak*. De Vlaamse Socialisten laten zich daardoor alweer verleiden tot stellingname in de technische kant van een debat. Het principiële debat over de basisdoelstellingen van het huidige Vlaamse mediabeleid en de rol van de openbare omroep daarin, is nooit ten gronde gevoerd. Het wordt dan ook hoog tijd voor de strijd tegen de eenheidsworst.

Eric Goubin

In het hemelrijk

door Quirit

Eigenlijk hoorden de CVP-SP-Volksunie onderhandelingen over het Vlaams regeerakkoord tussen vier partners te verlopen: de PVV zit namelijk ook in de Vlaamse regering. Daar is het meteen al misgelopen. Toen Dehaene vorig jaar aan de vorming van de regering Martens-VIII begon, wilden de socialisten hem graag een werkzame meerderheid bezorgen (de grondwet moest herzien worden!) maar hij hoorde er dan wel voor te zorgen dat ze mee in de Vlaamse regering zouden zitten. Na de verkiezingen had Geens immers hals over kop een Vlaamse regering met de PVV gevormd, denkend de Socialisten voor een voldongen feit te plaatsen, overigens met de goedkeuring van ongeveer de voltallige CVP.

Meer dan een trimester kostte het Dehaene om Martens-VIII uit de steigers te krijgen. Het lukt hem alleen omdat hij er buiten elke verwachting in slaagde zijn partij te overtuigen om naast de PVV ook nog de Socialisten en de Volksunie in de Vlaamse regering te dulden. Die Vlaamse regering diende proportioneel samengesteld: de vier grootste partijen zouden er deel van uit maken op basis van hun respectieve sterkte in de Vlaamse Raad. De Socialisten wisten het zelfs zo te arrangeren dat die vierpartijenformule wettelijk zou duren tot in 1994. Men heeft er geen tekeningetje bij nodig om te begrijpen waarom het voor de SP zo interessant is minstens tot 1994 mee in een Vlaamse regering te zitten. Als men bedenkt dat ze acht jaar van alle macht verstoken bleef en dat de CVP-PVV-coalitie heel die tijd ongestoord haar gangen kon gaan in Vlaanderen, dan wordt bijvoorbeeld ook het gekrakeel om het aantal secretarissen-generaal begrijpelijk.

Misbaksel

Het belangrijkste is echter dat men nu met een politiek misbaksel zit. Men heeft immers de samenstelling van die Vlaamse regering bij voorbaat vastgelegd in een wet. Zonder dat er ook maar eventjes werd gepraat over wat die Vlaamse regering allemaal ging doen, krijgen we 11 ministers (twee meer nota bene dan de wet oorspronkelijk bepaalde!) die gedoemd zijn tot in 1994 samen met elkaar op te trekken. Weliswaar kende men dat proportionele systeem ook al in de eerste jaren van de Vlaamse regering, onmiddellijk

Het Vlaamse regeerakkoord

Meedoen is belangrijk

Regeringsvormingen en regeerakkoorden komen in ons land zelden vlot tot stand.

Maar met het Vlaamse regeerakkoord dat de CVP, de Socialisten en de Volksunie met elkaar afsloten verliep het wel heel eigenaardig. En of men er ook mee zal kunnen werken is bovendien zeer de vraag.

lijk na de grondwetsherziening van 1980, maar het verschil is dat sinds 1 januari 1989 de Belgische deelregeringen over een reële macht beschikken. Ze krijgen meer dan 600 miljard om uit te geven, meer dan een derde van het beschikbare geld!

Naast de financiële kant vertoont die nieuwe toestand ook een nog veel belangrijker politiek aspect: volgens welke beleidslijnen gaat men dat geld uitgeven? Een serieuze zaak dus. In België verdeelt men echter eerst de portefeuilles en pas dan gaat men onderhandelen hoe men het geld zal besteden en welk beleid men zal voeren. Dat zaakje moest in een week klaar zijn terwijl in België regeringsonderhandelingen gewoonlijk maanden

duren.

Problemen genoeg

Maar zelfs al is men tot een Vlaams regeerakkoord gekomen, toch zal men nog niet zo vlug van de problemen verlost zijn. De PVV die er zich na de verkiezingen al op verheugde toch al zeker in Vlaanderen alleen verder te regeren met de CVP, kreeg van Dehaene een socialistische en een Volksuniecoalitiepartner opgedrongen. Ze is daar razend om en weigert bijgevolg over een nieuw regeerakkoord te onderhandelen. We krijgen dus de potserlijke toestand dat CVP, SP en Volksunie met elkaar bijvoorbeeld over cultuur, huisvesting of ruimtelijke ordening onderhandelen zonder dat de verantwoordelijke PVV-ministers daarbij betrokken worden. Uit balorigheid lanceerde Waltiel daarom maar al op eigen houtje een renovatieplan van eventjes 1,6 miljard voor 700 Gentse woningen. Het is bijvoorbeeld ook bekend dat de SP fundamenteel andere opvattingen heeft over de mediapolitiek, denk maar aan VTM en reclame op de BRT. Hoe men in dat licht Dewael tot andere gedachten zal dwingen is ook al niet duidelijk. Natuurlijk beschikken de CVP, de SP en de Volksunie samen over een meerderheid in de Vlaamse Raad om elke moedwillige PVV-minister tot de orde te roepen, maar dat zal nogal eens een beleid worden als men een minister moet dwingen een politiek uit te voeren waar hij niet achter staat. Bovendien, waarom zou de CVP niet op een keer opnieuw samen met de PVV maatregelen aan een SP-minister opdringen, waar die dan weer niet mee gediend is? Tenslotte is het Vlaams regeerakkoord vaag genoeg. Het zit er dus in dat deze Vlaamse regering met eender welk akkoord zes jaar aan een stuk een weinig geprofileerd beleid zal voeren, gebaseerd op uiterst wankel compromissen en gekenmerkt door voortdurend touwtrekken en pesterijtjes. Een mooi begin van het nieuwe België. En dat de CVP en de Volksunie het niet nodig vinden een congres samen te roepen om het Vlaams regeerakkoord te laten goedkeuren, moeten de anderen maar betrouwen. Maar dat zelfs de SP een congres een te grote luxe vindt, is wel heel kenschetsend voor de geest waarin de socialisten de Nieuwe Vlaamse politiek aanpakken.

Koen Dille

“Loon naar werk en met meer aan het werk”

Vorige week vrijdag kwamen 30.000 personeelsleden uit de verzorgingssector met hun eisen op straat te Brussel. De voorstellen die de ministers achteraf op tafel legden noemden ze “ontgoochelend”. Daarom zetten ze de actie verder: meer en meer instellingen gaan over tot staking.

Het mag dan bijna tien jaar geleden zijn dat ontevreden opvoeders de pers haalden, de laatste weken zit het vuur er meer dan ooit weer in. Onder het motto “loon naar werk, met meer aan het werk”, hebben ze overal in Vlaanderen actie gevoerd, betoogd én gestaakt.

Het gemor begon zowat een jaar geleden, en werd aanvankelijk vertaald in ludieke acties. Zo werd het kabinet van minister Lensens enkele malen bezet. De acties werden geleid door de LBC. Na enige aarzeling sloot ook de BBTK zich daarbij aan, en momenteel kan men dan toch spreken van een volwaardig gemeenschappelijk vakbondsfront, zeker wat de basis in de instellingen betreft. Nadat de massale betoging van 4 oktober in Brussel, samen met de ziekenhuissector, evenmin aanleiding gaf tot concrete toezeggingen, raakte het geduld stilaan op en werd aan harde acties gedacht.

Staken?

Dat men, eer het zover was, een vrij lange bezinningstijd nodig had, heeft vooral te maken met de morele bezwaren die aan een staking verbonden zijn. Volgens de CAO ter zake dient het personeel ook op stakingsdagen in een minimumbezetting te voorzien. De gehandicapten worden dus niet zomaar aan hun lot overgelaten, wat zeker positief is. De vraag is dan wel in hoeverre dergelijke manier van actie voeren effectief druk kan uitoefenen op het beleid. In een instelling voor ernstig gehandicapten, komt zo'n minimumbezetting al gauw neer op 50% van het personeel. Kleinschalige projecten kunnen amper aan staken denken.

Over de norm van die minimale bezetting bestaat trouwens discussie. Directie en vakbondsafvaardiging dienen hierover tot een akkoord te komen, en de mate waarin de directie zich met de staking kan verzoenen, speelt dus een grote rol.

Uiteraard kan men niet ontkennen dat de bewoners bij een minimale aanwezigheid van personeel, slechts een beperkte service genieten. Anderzijds trekt geen zinnig mens de gegrondheid van de personeelseisen in twijfel en is men het erover eens dat deze acties de gehandicapten op langere termijn alleen maar ten goede komen. Het aantal personeelsleden dat de sector verlaat, stijgt zienderogen, de analogie met het zinkend schip is reëel. In het belang van de bewoners dient dus dringend iets te gebeuren.

Ook de directies hebben er baat bij dat de

gebeurtenis spreken, vooral wat de aanpak betreft. Naast het arbeiders- en bediendenpersoneel heeft namelijk ook het directie-kader het werk neergelegd. Directeur Jan Hertogen werd op die manier een bron van ergernis voor vele van zijn collega's.

Bovendien sloot het stakerscomité met de bewoners een akkoord over de te leveren prestaties. Deze erkennen de nadelen die zij van een staking ondervinden, maar steunen de actie van het personeel volledig. Ook de beheerraad en de familieleden van de bewoners werden bij de zaak betrokken en zegden hun steun toe.

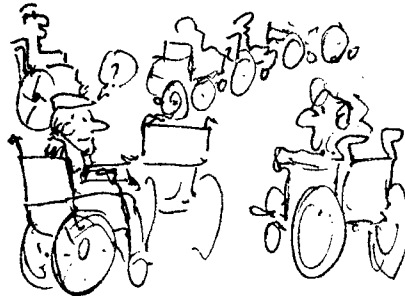
De bedoeling van Eigen Thuis is, uiteraard, de eisen ingewilligd te zien. Daarnaast willen zij echter ook een drukingsrol vervullen naar vakbonden én instellingen toe. Het stakerscomité heeft zich op dit vlak bijzonder actief getoond. En, zij het wat traag, met resultaat. Michielsheem in Dilbeek en Terbank in Leuven volgden onlangs hun voorbeeld. Een aantal andere grote instellingen, bijvoorbeeld Borgerstein in Sint-Katelijne-Waver en Stichting Quadens in Brasschaat, gingen van start met wekelijkse 24-urenstakingen. De protestbeweging zit duidelijk in een stroomversnelling, op 24 januari was reeds in dertig instellingen een stakingsaanzegging ingediend, momenteel zouden het er al vijftig zijn.

De opheffing van de personeelsstop en een aanpassing van de normen aan de reële behoeften is dan ook één van de belangrijkste eisen. Niet minder pregnant zijn de looneisen: een gemiddelde loonsverhoging van 20% voor alle personeel, premies voor nacht- en ploegenwerk, extra-vergoeding voor prestaties tijdens weekends, feestdagen en vakanties met de bewoners. Invoering van de 38-urenweek, meer inspraak van het personeel in het beleid, en het toekennen van een wettelijk statuut aan de opvoeder zitten eveneens in het pakket. Minister Lenssens toonde tot nu toe wel belangstelling, maar van concrete tegemoetkomingen is echter nog geen sprake.

Momenteel bekijkt het gemeenschappelijk vakbondsfront wat de verdere strategie wordt na de massale betoging van vorige week. Er gaan in elk geval heel wat stemmen op voor een algemene staking in de gehandicaptensector en de bijzondere jeugdzorg. Op 13 februari wordt immers de Vlaamse begroting gestemd, en breekt het moment van de waarheid aan.

Mia Spaey

BETOGING VERZORGINGS-
SEKTOR VEROORZAakte
ERNSTIGE OPSTOPPINGEN

eisen van het personeel worden ingewilligd. Zolang het bij ludieke acties bleef, werd dan ook in de meeste instellingen welwillend gereageerd. Zodra het woord staking valt, kan dit snel overslaan in een anti-houding. Dit gaat soms tot een pertinent verbod tot staken. In een sector met lage syndicalisatiegraad, waar tegelijk de relaties tussen directie en personeel vrij “nauw” zijn, geeft dit vaak problemen. Het feit dat er nu toch effectief gestaakt wordt, toont dan ook aan dat het ongehoegen niet meer door intimidatie kan gesmoord worden.

“Eigen Thuis”

De spits werd afgebeten door de instelling “Eigen Thuis” in Grimbergen, een nursing- en bezigheidshome voor dertig volwassen fysisch gehandicapten, waar men sinds 1 december '88 ononderbroken staakt. Men mag hier wel van een unieke

Het industrieel schoonmaak- en transportbedrijf Smet Jet bouwde het voorbije jaar met slaande trom een reputatie op van onbetrouwbaarheid. Milieuvrienden steigen bij het horen van die naam. Krantenjongens wrijven zich likkebaardend de handen in afwachting van weer een schandaal en zelfs in de wandelgangen van de Turnhoutse rechtbank rispt het zuur op: "Met Smet Jet hebben we altijd last."

CVP'er Dupré

Even resumeren. In 1987 kwam Smet Jet zwaar in opspraak toen het beruchte SCK-schandaal uitlekte. Het bedrijf zou niet onaardige sommen smeergeld verdonkemaand hebben om, letterlijk, enkele vuile zaakjes in de doofpot te stoppen. Die betrokkenheid leidde tot een uitgebreid parlementair onderzoek. Dat wierp een schril licht op de duistere negentiende-eeuwse praktijken ten aanzien van de arbeiders bij die firma. Uit getuigenissen bleek dat Smet Jet de gezondheid van de werknemers ernstig in gevaar bracht en alle klachten terzake met verregaande arrogantie negeerde. In de lente van 1988 vroeg Smet Jet een vergunning aan voor verwerking en opslag in de gemeente Westerlo van giftig chemisch afval, waaronder de levensgevaarlijke PCB's. De gemeentelijke brandweer, de buurtbewoners, het gemeentebestuur en de nabijgelegen bedrijven Daf en Ober adviseerden negatief. Smet Jet wist zich echter geruggesteund door de plaatselijke CVP-baron Dupré, tevens toenmalig gemeenschapsminister van leefmilieu, wiens partijkas in verkiezingstijd, zo schrijft de *Financieel-Economische Tijd*, door Smet Jet gul gespekt wordt. Dupré verhinderde alvast dat OVAM het project definitief naar de prullenmand verwees.

Achterpoortje

Intussen zocht en vond Smet Jet een achterpoortje. Maar de wakkere schepen Engelen - eerder al de geestdriftigste opposant van het bedrijf- ontmaskerde het. Engelen toonde begin november '88 aan dat Smet Jet zich in de recente editie van de Gouden Gids onder de naam ATOX aandienende als "erkend verwerper van giftig industrieel afval, waaronder PCB en asbest". ATOX stond gelokaliseerd op hetzelfde adres als Smet Jet ... in Westerlo. Engelen veegde dit als "bedrieglijke reclame" van de kaart.

Johan Engelen: "In de gemeentelijke in-

Smet Jet eiste zwijgplicht van een leefmilieuschepen

Vuile chantage

Onlangs daagde de firma Smet Jet de Westerlose SP-schepen van leefmilieu Johan Engelen voor de rechtbank. Het bedrijf beschuldigde de politicus van lasterlijke aantijgingen. Daardoor zag Smet Jet naar verluidt enkele aanlokkelijke contracten - directeur Himpe sprak van 40 miljoen F- door de neus geboord. Smet Jet eiste dat Engelen voortaan z'n mond houdt. Zover kwam het echter niet.

ventaris van hinderlijke inrichtingen staat ATOX niet vermeld. ATOX heeft bovendien geen vergunning om op te treden als verwerper van afval. Smet Jet trachtte dus duidelijk de wet te omzeilen." De plaatselijke pers smeerde dit breed uit, waarop Smet Jet in de tegenaaval trok. Eerst op informele wijze.

Johan Engelen: "Op 10 november rinkelde de telefoon op mijn kabinet. Iemand bezorgde de secretaresse een mij onbekend telefoonnummer met het dringende verzoek op te bellen. Tot mijn verbazing belandde ik nadien bij iemand van de Smet Jet-directie die me voorstelde om eens te komen praten over de vergunning."

Engelen was echter zo pienter om burgemeester Thijs mee te nemen want ter

plaats bleek dat Smet Jet niet zo mals was.

Engelen: "Men vroeg me wanneer ik mijn verzet zou staken. Anders zou men mij dagvaarden en een schade-eis van 40 miljoen vorderen; het bedrag dat men zogenaamd verspeelde aan contracten van bedrijven die afhaakten omdat ik Smet Jet via de pers een kwalijke naam had bezorgd." De directie ontkende het verhaaltje van die schade-eis maar op een persconferentie bevestigde burgemeester Thijs dit formeel. Smet Jet wou dus iets "regelen".

Engelen hield die boot af, strooide nog meer zout in de wonde door nieuwe onthullingen aan te kondigen en Smet Jet trok meteen naar het gerecht. De firma eiste dat Engelen onmiddellijk spreekverbod kreeg en wilde voor elke overtreding een dwangsom van 100.000F opleggen. Bovendien moest het vonnis gepubliceerd worden in drie kranten en voorgelezen in de gemeenteraad.

Censuur

Engelens advocaat Devos noemde dit een actieve vorm van censuur die regelrecht indruist tegen de grondwet en de Europese Conventie voor de Rechten van de Mens. Hij vroeg op het proces dat de rechter zich onbevoegd zou verklaren en kon de door Smet Jet geëiste dwangsom niet verantwoorden.

Begin deze week, verwierp de rechtbank de aantijgingen van Smet Jet. Ze sprak Johan Engelen vrij.

Of Engelen in de toekomst nog met spectaculaire onthullingen voor de dag zal komen, valt te betwijfelen. Sinds de laatste verkiezingen is hij leefmilieuschepen af en wil hij, om z'n job als bedrijfsrevisor niet in gevaar te brengen, de zwarte piet doorgeven aan z'n opvolger die zetelt in een homogeen CVP-kabinet. Of de pers daar een vette kluit aan heeft, wordt een dubbelte op z'n kant. In een onbewaakt ogenblik liet de man zich immers ontval- len: "Smet Jet, dat is zoiets als de eerste treinen. Die kregen van een onwetende publieke opinie ook lik op stuk, maar nu kan men niet meer zonder en is de trein algemeen aanvaard. Met de afvalverwerkingsexperimenten van Smet Jet zal het ook zo gaan. Binnen 10 jaar spreekt niemand er nog over."

Dat belooft! In Westerlo is er nog veel "groen" werk aan de winkel.

Raf Willems

De rector in het vrouwenhuis

Het gebeurt niet elke dag dat een rector van een universiteit de pers ontvangt in een vrouwenhuis. Dit heb ik nochtans (met veel binnenpretjes) vorige week mogen meemaken naar aanleiding van het uitkomen van de eerste bundel van het Centrum voor Vrouwenstudies van de VUB. Rapporten en perspectieven omtrent vrouwenstudies bevat een zevental bijdragen van VUB-vorsers en professoren.

Wat eerst en vooral opvalt is het gering aantal bijdragen. Als men weet dat deze uitgave "in de eerste plaats het samenbrengen van lopend en afgerond onderzoek beoogde" (inleiding van M. Scheys) dan kan men slechts hopen dat deze bundel een stimulans zal zijn voor meer onderzoek op het terrein van vrouwenstudies. Interessant is de beslissing om "toekomstige bundels open te stellen voor personen die niet werkzaam zijn aan de VUB".

Het boek bevat twee voorbeelden van vrouwenstudies als wetenschapskritiek. Het eerste is dat van C. Lis over de gezinsvorming en de vrouwenarbeid tijdens de industriële omwenteling. Daarin gaat Lis te keer tegen het functionalisme van sommige Marxistische verklaringen van de rol van het gezin in het kapitalisme. Ze doet dat aan de hand van een aantal concrete voorbeelden in Frankrijk en Engeland. De vraag is of de harde polemische

toon niet wat voorbijgestreefd is. Wie de literatuur van de laatste jaren daarover gevolgd heeft (Barrett, Walby...) is er ondertussen ook van overtuigd dat "genderrelaties" de kapitalistische winstlogica niet altijd ten goede komen. J. Lambrecht in haar bijdrage "Vrouwenstudies op het vlak van de kunstgeschiedenis" stelt vanuit een feministische invalshoek de methode van haar discipline in vraag. Een discipline die zoals alle andere "een geschiedenis (is) van en over mannen". Wanneer ook de vrouwen

zichtbaar gemaakt worden rijzen een heleboel vragen die "veel verder reiken dan Vrouwenstudies als dusdanig".

Uit een bijdrage van de sociologen Elchardus en Martin blijkt dat, tegen alle stereotypen in, de kwaliteit van de arbeid en niet zozeer het aantal kinderen de beroepsverbondenheid van vrouwen verklaren. Het artikel van E. Witte is een poging om op basis van enkele licentiaatsverhandelingen een analyse van de invloed van het feminisme op de traditionele socialistische vrouwenbeweging te maken. Het blijft teveel bij een beschrijving.

Verder nog bijdragen over de vrouw in de medische literatuur van de middeleeuwen, het profiel van de aanvragen voor abortus aan de VUB en een overzicht van wat er reilt en zeilt aan vrouwenstudies in het buitenland door M. Scheys. Het geheel is "geïllustreerd" met werken van twee Belgische kunstenaressen Marthe Donas en Cécile Douard. Een inhoudelijk interessante bundel, ook leesbaar voor een niet-academisch publiek. Een laatste vraag: waarom C. en niet Catharina, M. en niet Micheline J. en niet Jeanine, E. en niet Els?.. Nu we "een geschiedenis van en over vrouwen" hebben, laat dat dan toch blijken!

Anne Grauwels

Rapporteur en perspectieven omtrent vrouwenstudies, samenstelling M. Scheys, VUB-Press, 460F.

BELGIE KORT

De brief van Boudewijn aan Mobutu is een week te laat aangekomen. Die aan Pinochet is er nog altijd niet en die aan Botha moet nog worden geschreven. Die aan Hiro-Hito hoeft niet meer.

"De Volksunie is erin geslaagd België te hervormen naar onze federalistische visie en geloofsbeleid." Aldus Jaak Gabriëls op de "winterhappening" van de Volksunie (een bijeenkomst wanneer een congres in die kringen ongelegen komt). Als de Volksunie daar echt is in geslaagd, waarom heeft men ze dan op die winterhappening niet meteen ontbonden? Toen ze samen over een bruggetje liepen zei de muis tot de olifant: "wij veroorzaken nogal eens wat gedruis, hè?"

Sinds de protesten van de belastingambtenaren weten de tandartsen, de ondernemers en de zelfstandigen dat men hun belastingaangifte nog nauwelijks controleert. Ze hoeven dus niet meer uit te

wijken naar Luxemburg of Lichtenstein. België is het wonderland met de hoogste belastingtarieven ter wereld maar waar je het minste betaalt. Als je geen loontrekkende bent.

Dat Protea reageert op Dhoore's oproep Zuid-Afrika te boycotten, is logisch. Daar dient Protea voor. Dat uitgerekend diezelfde dag Manu Ruys in zijn lijfblad Luc Dhoore terechtwijst met precies dezelfde argumenten, is verdacht. Of misschien ook logisch. Eigenlijk dient De Standaard daar ook voor.

Sinds de eerste TGV-plannen leggen de politici geruststellende en zelfs stoere verklaringen af: er is nog niets beslist, we wachten op het milieu-effectenrapport, er worden zeker geen waardevolle gronden onteigend of landschappen geschonden. Van Rompuy maakte er een punt van in zijn investituurspeech. Maar je voelt zo

dat ze er niets van geloven: de lobby's hebben immers hun werk al lang gedaan. Kan het anders? Ieder voert zijn allerindividueelste protest in zijn privé-tuintje of voor zijn persoonlijke trottoir.

Het blijft hier dikwijls beperkt tot machteloze woede en verspreide onvrede. Neem nu de politieagenten, de doeaniers, de belastingambtenaren, het verplegend personeel, de opvoeders, de rijkswachters, de spoorwegleggers, de metrobestuurders, de cipiers, de treinbestuurders, de luchtverkeerleiders. Groot gelijk allemaal, maar weinigen slagen erin verder te kijken dan het eigen onbetaalde overuur. Ieder is hier boos op eigen baas.

VTM begint met een eigen versie van Spitting Image. Om geld te sparen zal men de politici zelf opvoeren. Bij de BRT vinden ze dat oneerlijke concurrentie voor de Zevende Dag.

Koen Dille

Op 21 november 1988 maakt Jean Gandois, grote baas van de genationaliseerde onderneming Pechiney bekend dat in overleg met de twee belangrijkste aandeelhouders van American National Can (ANC), een openbaar aankoopbod wordt gelanceerd op deze onderneming, een van 's werelds grootste producenten van verpakkingsmateriaal. Een maand later duiken in de pers de eerste geruchten op over gesjoemel. Het zoveelste geval van handel met voorkennis komt aan het licht.

Vingers in de pappot

In deze zaak gebruikt men beter de Franse of Engelse benaming voor dit witte boordmisdrijf: *délit d'initiés*, insider trading: zoals het onderzoek nu verloopt wijst alles erop dat een stel ingewijden in de cenakels van het "socialistische" politico-financiële establishment met hun vingers niet uit de pappot konden blijven. Max Thérét, ex-baas van de FNAC (waar hij waarschijnlijk leerde dat men altijd een leuk percentje kan meepikken) en de gelegenheidsgeldschietster van de PS, kocht net voor het bekendmaken van de overname 32.300 ANC-aandelen van 10 dollar per stuk en verkocht ze enkele dagen later aan 56 dollar: een winst van meer dan 50 miljoen Belgische frank. Roger-Patrice Pellat, van oudsher een boezemvriend van Mitterrand, die reeds in 1982 een goede zaak deed door zijn kwijnend bedrijf tegen een veel te hoge prijs te verkopen aan het kersverse genationaliseerde Alstom, gaf uiteindelijk toe dat hij 10.000 aandelen had gekocht, die hij met een winst van ongeveer 15,5 miljoen Belgische frank kon verkopen. Maar vorige week kwam aan het licht dat deze heer hoogstwaarschijnlijk op veel grotere schaal heeft geprofiteerd van zijn connecties met de macht.

De meest omvangrijke transactie (88.000 aandelen, winst ongeveer 120 miljoen frank) gebeurde echter via de Zwitserse firma Soco Finance, in opdracht van de International Discount Bank and Trust met zetel op het stemmige Caraïbische mini-eiland Anguilla (genre 50 inwoners, 10 miljoen banken). Dit spoor leidt naar een aantal Libanese financiers en meer bepaald naar Samir Traboulsi, die optrad als contactpersoon tijdens de onderhandelingen tussen de afgevaardigden van Pechiney en het duo Peltz/May (eigenaars van ANC) en die voor zijn bemiddeling een commissieloon van 12 miljoen dollar zou ontvangen hebben.

Traboulsi is geenszins een schimmig personage, maar een vertrouwensman van de

De affaire Pechiney-American National Can

Vrijheid, gelijkheid, voorkennis

De bicentenaire. Te midden van het vlaggenwapper en het trompetgeschal, de eindeloze reeks boeken en de toespraken over de Republikeinse Idee, sluip de malaise binnen. De discussies over de betekenis van de Grote Revolutie kunnen het ontbreken van een geloofwaardig socialistisch project niet versluieren. En dan begint men nog met vuile manieren!

Franse "linker"- zowel als rechterzijde. Bij de opspeling van zijn "légion d'honneur" (die hem nog door de regering Chirac was verleend) in oktober van vorig jaar, waren verschillende socialistische ministers aanwezig. Traboulsi verzorgt onder andere ook de relaties tussen het bedrijf Thomson en een aantal regeringen uit het Midden-Oosten. Bovendien speelde hij een voorname rol bij de onderhandelingen over het vrijlaten van de Franse gijzelaars in Beiroet.

Deze onfrisse zaak is echter geen geïsoleerd incident. Er zijn ook sterke vermoedens gerezen over gelijkaardige voorkennispraktijken naar aanleiding van de mislukte raid op de Société Générale (de échte Franse). Een financier uit regeringsgezinde kringen trachtte vorig jaar, met de hulp van enkele kapitaalkrachtige vrienden uit de overheids- en privésector, een gooi te doen naar de macht over Frankrijk grootste privébank. Deze operatie, discreet, maar ten volle gesteund door de regering, paste in een breder plan om via de kapitalistische technieken (de beurs dus) een einde te stellen aan de beruchte "harde kernen", waardoor financiers en industriëlen van RPR-signatuur tijdens de denationalisatiecampagne van de regering Chirac, sterke posities hadden verkregen in een aantal geprivatiseerde

groepen en ondernemingen.

Grof geschut

Tot nog toe bleven de reacties vanwege de rechtse oppositie opmerkelijk gematigd in de affaire Pechiney-ANC. Alleen de secretaris-generaal van de RPR, Alain Juppé haalde even het grof geschut boven toen hij verklaarde dat "Frankrijk de meest verrotte linkerzijde ter wereld heeft", maar hij werd snel teruggefloten door zijn politieke vrienden. Het is duidelijk dat de pot aarzelt om de ketel te verwijten. In zijn eerste officiële reactie op de gebeurtenissen heeft premier Rocard in niet mis te verstane bewoordingen naar enige duistere affaires verwezen waarbij rechtse ministers (De Broglie, Boulin) de dood vonden. En Max Gallo, lid van het PS-bestuur, deed er nog een schepje bovenop door te zinspelen op "een minister van Justitie die vanuit zijn bureau neerkeek op het uitstalraam van een juwelierszaak die hem niet onverschillig liet" (de affaire Chaumet).

Maar hier ligt nu net het probleem. Want als er inderdaad nog slechts vuile potten en ketels in de keuken staan, kan men beter de kookboeken sluiten. Ofwel herleidt men alles tot één grote oecumenische gemeenplaats, zoals de directeur van *Le Monde* het deed in zijn edito van 24 januari: "De politiek heeft het geld nodig al was het maar om, met name tijdens de verkiezingsperiode, de partijkassen te spijzen. Het geld, van zijn kant, heeft de politiek nodig om contracten, faciliteiten en andere vrijgeleides te bekomen die het maar al te vaak nodig heeft om te kunnen renderen. Hoe zou deze convergentie geen verleiding opwekken? Hoe zouden, gegeven de menselijke zwakheid, sommige er niet aan bezwijken?"

De symbiose tussen het grote geld en de grote politiek. Gingen de socialisten deze schijnbare fataliteit dan niet ontmaskeren? Heeft Mitterrand dan nooit gesproken over het afbreken van de Geldmuur? Stond er in het PS-programma niets over "het veranderen van het leven"? Het enige dat sinds 1981 veranderde was de opstelling van de PS zelf: van Larzac naar de Rainbow Warrior, van de alliantie met de PC naar de centrumstrategie, van de nationalisaties naar het "denoyeren" van de privégroepen, van het afbouwen van de sociale ongelijkheid naar het promoten van de Parijse beurs als het grote financiële centrum van het continen. De afgang van François, Michel, Pierre et les autres...

Paul Verbraeken

Het kan eigenaardig lijken, maar zelfs nu hebben wij, Sovjetburgers, nog geen toegang tot feitelijke informatie over het militaire beleid van ons land. De overheid publiceert geen cijfers en informeert het publiek niet over de eigenlijke toestand. Hoeveel troepen hebben we in Polen, Oost-Duitsland en Tjechoslovakije? Hoe groot was de Sovjetsteun aan Idi Amin? Hoe kwam de regering tot de beslissing om Afghanistan binnen te vallen? Het is allemaal nog "terra incognita", niet alleen voor de gewone man in de straat, maar ook voor de politiek geïnteresseerde burger. En zolang je niet over dit feitenmateriaal beschikt kan je je moeilijk een oordeel vormen.

Discussie

De Franse auteur Jacques Sapir vertelde op de studiedag te Brussel hoe een bediende van het Ministerie van Financiën in Moskou hem een westers tijdschrift vroeg met cijfers over de hoeveelheid geld in omloop in de Sovjetunie. De bediende, een hooggeplaatste econome, had daar vanuit haar positie geen beschikking over! Het is inderdaad slechts nu dat we geleidelijk aan afstand nemen van een systeem dat min of meer te vergelijken valt met dat in het oude China: een boer werd niet verondersteld iets te weten, een ambtenaar had toegang tot enkele boeken, enkel de keizer beschikte over de encyclopedie. Glasnost werkt als een zaklantaarn: het verlicht bepaalde plekken van een veelzijdige werkelijkheid.

Over militaire aangelegenheden gesproken: in de actuele Sovjetpers staan enkele interessante topics ter discussie. Is het behoud van een groot leger te rijmen met een beleid dat het vijandsbeeld wil afbouwen? Is het nuttig kinderen te betrekken bij georganiseerde war games? De Sovjetpers geeft verslag over de onmenselijke levensomstandigheden in bepaalde legereenheden, waar de "anciens" tijdens hun tweede jaar militaire dienst de jonge recruten misbruiken voor het verrichten van allerlei karweien. De kranten berichten ook over de onverschilligheid waarmee de uit Afghanistan terugkerende soldaten door nogal wat voorname Sovjetautoriteiten bejegend worden. De publieke opinie beschouwt de Afghaanse kwestie hoe langer hoe meer

Veranderingen in de Militaire Sovjet-strategie

Glasnost als zaklantaarn

Op zaterdag 28 januari organiseerden de vredesorganisaties IKOVE en Rencontres pour la paix een studiedag over "Perestrojka en de militaire politiek van de Sovjetunie".

Alexei Zverev woonde de studiedag bij. Hij is lid van de Memorial groep, die zich in de Sovjet-Unie buigt over het stalinistisch verleden. Alexei Zverev brengt voor Toestanden verslag uit over deze studiedag.

als een blunder van formaat. Maar toch spreekt de regering ter zake niet over een onrechtvaardige oorlog, die een miljoen mensenlevens kostte.

Reconversie

Toch ontstaan er wijzigingen in het Sovjet-denken over militaire aangelegenheden. Julian Cooper van het Centre for Russian and European Studies aan de universiteit van Birmingham, duidde er op de studiedag enkele aan. Hij citeerde Roald Sagdew, een sovjet-academicus, die stelt dat om en bij de 18% van het wetenschappelijk onderzoek in de Sovjetunie gericht is op militaire doeleinden. De impact van de militaire industrie op de economie is dan ook substantieel. Het geven van prioriteit aan het defensie-apparaat benadeelt de productie van consumptiegoederen. Sovjet-beleidsmensen die ondertussen effectief een heroriëntering van de industrie aan het plannen zijn, bevestigen dat. Ongeveer de helft van de militaire industrie wordt momenteel omgebouwd tot productiecentra voor civiele doeleinden. Daar de militaire industrie de meeste elektronische producten maakt, zal een dergelijke industriële reconversie wellicht aanleiding geven tot een versnelde toepassing van computers in de Sovjet-economie. Cooper heeft het ook over de voorgestelde inkrimping van de Sovjet-troepen met

vijfhonderdduizend manschappen (10%). Hij rekende uit dat, daar waar deze troepenvermindering een destabiliserend effect kan hebben (Kroestjev werd mede daarvoor indertijd opzij geschoven), het perspectieven opent voor jonge officieren die zichzelf willen inschakelen in het economische hervormingsproces. Cooper is dan ook optimistisch over de perspectieven op verandering in het militaire beleid van de Sovjetunie. Ook al mag men de publieke opinie in de Sovjetunie niet veronachtzamen, een opinie die bezorgd is over te veel toegevingen aan het Westen.

Sceptisch

Jacques Sapir houdt het bij een sceptische en nuchtere visie over de veranderingen op militair vlak in de Sovjetunie. Vooreerst heeft hij het over de teloorgang van de Sovjet-economie, grotendeels te wijten aan overinvestering in de wapenindustrie. De Sovjetleiders weten dat als ze de zaken op hun beloop laten, hun land niet op gelijke voet met het westen kan meespelen. Dat brengt hen tot het herzien van de bruikbaarheid van de vroegere militaire strategieën. Bovendien herzien ze nu volop de traditie om een groot en offensief leger te hebben als compensatie voor een gebrek aan gesofisticeerd wapentuig.

En wat met de Sovjet-troepen in de andere Oostbloklanden? Gedurende het debat stelde Eugène Silin, van het Sovjetcomité voor Veiligheid in Europa, dat "we niet willen herhalen wat in 1956 en 1968 gebeurd is, maar dat veel afhangt van de bekwaamheid van de Oosteuropese volkeren om de eigen huishouding aan te kunnen". Antwoordend op de vraag naar commentaar op de recente demonstraties in Praag, ontkende Silin dat deze iets te maken hebben met de aan- of afwezigheid van Sovjet-troepen in Tjechoslovakije. Hij betreurde de acties van de Praagse politie. Ook verwelkomde hij het Belgische standpunt aangaande de tactische kernwapens. Op de vraag of Gorbatsjovs verklaringen niet wat voorbarig zijn, antwoordde Silin dat deze standpunten harder kunnen worden gemaakt door het Westen zelf. Vandaar zijn oproep aan de Westeuropese vredesactivisten om de westerse wereld aan te zetten tot meer steun voor het welslagen van Perestrojka.

Alexei Zverev

Nationalisme is een politieke theorie die ervan uitgaat dat een volk in een eigen nationale staat moet leven en dat alle gebieden die door volksgenoten worden bewoond van die nationale staat deel moeten uitmaken. Het streven om zulke gebieden te annexeren heet irredentisme. Om gebieden met een gemengde bevolking, waarop twee of naburige nationale staten aanspraak kunnen maken, wordt vaak oorlog gevoerd. Een nationale staat die binnen zijn grenzen een stuk van een buurvolk herbergt, probeert zich op diverse wijzen te beschermen tegen het irredentisme van het buurland. De staat kan die minderheid nationale rechten geven, zodat ze niet meer weg wil. Maar hij kan die minderheid ook de grens over pesten of assimileren door een "bijgestuurd natuurlijk en pijnloos proces", of door gebruik te maken van administratief tot fysiek geweld.

Zolang Transilvanië deel uitmaakte van Hongarije (binnen de Dubbelmonarchie) genoot de Roemeense meerderheid in dat gebied zo goed als geen nationale rechten. Tot aan de Ausgleich in 1867 vormden Hongaren, Szekler (een met de Hongaren verwant volk) en Duitsers de geprivilegieerde "Drie Naties". Na 1867 werden de geminoriseerde Roemenen blootgesteld aan een intensieve magyariseringpolitiek.

Na de aanhechting van Transilvanië bij Roemenië (door het verdrag van Trianon in 1920) werden de rollen omgedraaid. De 1,7 miljoen Hongaren en 700.000 Duitsers in Transilvanië vormden nu binnen de Roemeense staat de minderheid. Toch kregen ze de vrijheid hun eigen culturele tradities in stand te houden.

Kannibalisme

In het begin van de Tweede Wereldoorlog werd het noorden van Transilvanië weer aangehecht bij Hongarije en de Roemeense bevolking opnieuw gemagyariseerd. Dat gebeurde op een brutale wijze, die een Roemeens publicist vergeleek met kannibalisme. Na de Tweede Wereldoorlog werd Transilvanië weer aangehecht bij de Roemeense staat.

De communistische regering wilde het nationaliteitsprobleem aanpakken in een geest van proletarisch internationalisme. De Hongaarse minderheid in Tran-

Lees dit en wees blij
geen Roemeen te zijn

Barbaars nationalisme

In de debatrubriek van dit nummer verwacht Leo Apostel meer continuïteit in de berichtgeving vanwege de pers. Wat Roemenië betreft voldoet Toestanden reeds aan deze eis: voor de derde en niet voor de laatste maal komen wij terug op de situatie in het land van Ceausescu: dit keer heeft MonDretz het over de minderhedenpolitiek van de "Conducator".

HONGAARSE MINDERHEID ZAL
WORDEN TEWERKGESTELD IN
DE LANDBOUWSECTOR...

silvanië kreeg een zekere administratieve autonomie in de gebieden waar ze het talrijkst was. Toen Ceausescu aan de macht kwam werd die bestuurlijke autonomie door allerlei linke hervormingen afgebouwd, maar de culturele autonomie nam toe -in het kader van de liberale cultuurpolitiek die de eerste jaren van het bewind van Ceausescu kenmerkte.

In de loop van de jaren zeventig verslechterde de situatie van de Hongaarse en Duitse minderheid snel. Van enige irredentische bedreiging van de kant van Hongarije, laat staan van Duitsland, was uiteraard geen sprake. Een revisie van de grenzen in de naoorlogse situatie in Oost-Europa was immers ondenkbaar. Maar sommige uitspraken van Hongaarse publicisten en van Kadar zelf, geïnspireerd door de bezorgdheid om de integriteit van de Hongaarse cultuur in Transilvanië, prikkelden het onder Ceausescu sterk oplevende Roemeense nationalisme en werden, met een flinke dosis kwade wil,

voorgesteld als "irredentistisch" en bedreigend. Angst voor het Hongaarse irredentisme diende slechts als voorwendsel voor het besluit Roemenië etnisch te homogeniseren, dit wil zeggen de etnische minderheden te assimileren. De diepere oorzaken waren het Roemeense nationalisme zelf en de omstandigheid, dat totalitaire regimes nu eenmaal moeilijk kunnen omgaan met pluriformiteit, niet alleen politieke en ideologische, maar ook etnische en culturele pluriformiteit.

Bezuinigingen

Om de eliminatie van de minderheden te bespoedigen werd handig gebruik gemaakt van de slechte economische toestand: onderwijsinstellingen, theaters, opera's tijdschriften en kranten, radio- en televisieuitzendingen voor minderheden kosten geld en moesten dus verdwijnen. Vooral het Duitstalige onderwijs, dat voor zijn hoge kwaliteit ook veel Roemeense kinderen aantrok, werd de dupe van de bezuinigingen. De industrialisering van Transilvanië werkte een omvangrijke migratie van Roemenen naar dit gebied in de hand: Roemenen kregen bovendien aantrekkelijke kaderfuncties aangeboden om ze naar Transilvanië te lokken. Hongaren en Duitsers kregen bij voorkeur een baan buiten Transilvanië. Zo zagen de minderheden hun demografische situatie, die de basis vormde van hun nationale rechten, voortdurend verslechteren.

Uit Hongarije kwamen slechts heel voorzichtige protesten; dat kon ook niet anders, gezien de proletarisch-internationalistische banden waartoe Roemenië en Hongarije door het Warschau-pakt veroordeeld waren. Bovendien werd elk protest van Budapest uitgelegd als irredentisme, wat het voor de Hongaren in Transilvanië nog erger maakte.

De situatie van de Duitsers was relatief beter: zij werden aan de BRD verkocht (tegen 2000 DM/stuk sinds 1983). Deze handel stelde Roemenië weliswaar in een kwaad daglicht, maar hij bracht Westerse valuta op en zou op de lange duur bij gebrek aan Duitsers ook een einde maken aan het Duitse minderhedenprobleem. Op dit ogenblik zijn er van de oude, cultureel en economisch ooit zo belangrijke Duitse minderheid in Roemenië, nauwelijks nog

300.000 individuen over.

Harde noot

De veel omvangrijkere Hongaarse minderheid is een hardere noot om te kraken. Aan de Hongaarse vluchtelingenstroom vanuit Transilvanië naar Hongarije probeert de Roemeense overheid met alle middelen een einde te maken. Te veel gekwalificeerde arbeiders gaan immers verloren. Aanvankelijk ging het voornamelijk om mensen die op legale wijze, dit wil zeggen, met een heus uitreisvisum, bij familie in Hongarije op bezoek gingen en "vergeten" terug te keren. Later was er sprake van een echte stroom vluchtelingen, die probeerde illegaal de grens over te komen. Al gauw bevonden zich enkele tienduizenden Transilvaanse Hongaren in Hongarije. Hongarije leverde deze mensen niet uit (zoals onder "broederlanden" met vluchtelingen gebruikelijk is; omdat hun verblijf in Hongarije als voorlopig werd beschouwd, kregen ze niet het Hongaarse staatsburgerschap, wel een baan en een woning. De Roemenen bouwden op enkele kilometer voor de Hongaarse grens een pseudogrens, met prikkeldraad, wachttorens en Hongaarse opschriften. Hongaarse vluchtelingen die zich al veilig waanden, werden daar alsnog opgepakt en veroordeeld tot zware

gevangenisstraffen. Naar verluidt vielen er ook een tweehonderdtal doden.

Culturele catastrofe

Ceausescu's marxistische idéé-fixe om een einde te maken aan het verschil tussen stad en platteland, de zogenaamde "systèmesere" of liquidatie van de traditionele dorpsgemeenschappen, is een culturele catastrofe voor het hele Roemeense volk, maar in het bijzonder voor de minderheden. De Hongaren zagen een groot deel van hun materiële cultuurpatrimonium -oude kerken, gebouwen, begraafplaatsen enzovoort- met de grond gelijk gemaakt worden. De materiële bewijzen van de Hongaarse aanwezigheid van Transilvanië werden opgeruimd. De Hongaarse dorpen verdwenen letterlijk van de kaart; het gebruik van hun Hongaarse namen was al eerder verboden. De bevolking werd verspreid over "agro-industriële centra" in heel het land, maar bij voorkeur buiten Transilvanië. In Hongarije werd dit keer heftig geprotesteerd tegen Ceausescu's plannen; het kwam in Budapest zelfs tot manifestaties voor de Roemeense ambassade -een primeur in de Oosteuropese naoorlogse geschiedenis. De topontmoeting Grosz-Ceausescu in augustus 1988 leverde niets op en leidde alleen maar tot gezichtverlies

voor Grosz.

Ceausescu zou er alleen onder buitenlandse druk kunnen toe gebracht worden zijn houding ten aanzien van de minderheden te herzien. Gorbatsjov heeft hem al een paar keer op de vingers getikt; ook enkele Westerse leiders hebben hun misnoegen kenbaar gemaakt. Maar de conductor lijkt te zeer overtuigd van zijn onfeilbare wijsheid om op zijn stappen terug te komen. Bovendien is het Roemeense nationalisme, waarin de barbaarse minderhedenpolitiek geworteld zit, het allerlaatste wat de Roemenen met hun leider bindt. Op de aantrekkingskracht van het marxisme hoeft Ceausescu niet te rekenen; daarin geloven alleen nog maar een handvol Westerse intellectuelen. Het ideologische cement van de natie, de enige kracht die de massa's nog vermag te mobiliseren -niet alleen in Roemenië, maar in heel Oost-Europa- is vandaag het nationalisme. De communistische regimes, vooral op de Balkan, die er vroeger zo prat op gingen de nationale problemen te hebben opgelost, houden nu zichzelf met een doelbewust gecultiveerd, agressief nationalisme in het zadel. Maar vroeg of laat slaat het paard op hol -misschien wel geschrokken van de bulderende lach van de geschiedenis.

Mon Detrez

Het ziet er niet naar uit dat de Britse regering snel zal instemmen met de plannen om de EG om te vormen tot een monetaire unie. Onlangs liet de Britse minister van Financiën Nigel Lawson zich nog eens negatief uit over een dergelijk plan. Dat zou de soevereiniteit van de lidstaten in het gedrang brengen, want een monetaire unie impliceert ook een Europese regering. Na de toespraak van Thatcher in september van vorig jaar in Brugge, is dat de zoveelste waarschuwing aan het adres van de andere lidstaten. Voor de zoekers naar de nuances was het al een mooie zaak dat Lawson zich wel positief uitliet over een eventueel Brits lidmaatschap van het Europees Monetair Systeem.

Met de kleine ontwikkelingslanden in Afrika, het Caraïbisch gebied en de Stille Oceaan gaat het allesbehalve goed. Jammer genoeg zijn het vooral de grote ontwikkelingslanden die voortdurend met hun rampen de media halen. Toch onderhoudt de EG "bevoorrechte relaties" met deze kleine landen. Ze genieten voor hun export naar de EG voorlopig nog een voorkeursbehandeling. Na het magische

WERELD KORT

jaar 1992 zou dat wel eens voorbij kunnen zijn. Concreet gaat het hier om vijf producten die alsnog door het zogenoemde Lomé-akkoord worden beschermd: bananen, suiker, rum, bauxiet en rijst. Die producten komen zonder heffingen de EG binnen. Maar de EG wil hiervan af met de mededeling dat ook die arme kleintjes concurrerende producten op de markt moeten brengen.

Intussen weten we ook dat met president Bush het Amerikaanse beleid ten aanzien van de Sovjetunie niet grondig zal veranderen. Wie had anders verwacht? Voor de Amerikaanse graanboeren is dat prettig nieuws, zeker nu de graanoogst in de Sovjetunie weer eens fors is tegengevallen. De Sovjetunie heeft zich inmiddels ook al laten zien bij het OPEC-gebeuren, dit met de zichtbare bedoeling de olieprijs omhoog te praten. Want Moskou zal wel zeer genegen zijn om de dure graaninvoer te betalen met een verhoogde export van olie. Het is echter de vraag of de andere

partners van de COMECON daarmee blij zullen zijn. Als de Russen meer olie naar het Westen pompen, dan blijft er minder te verdelen voor de eigen bondgenoten.

Intussen weten we dat de Russen ook moeten leren leven met het verschijnsel van het begrotingstekort. Het gaat voorlopig nog maar om een gaatje van 100 miljard roebel, wat iets minder is dan het jaarlijkse gat op de Belgische begroting (430 miljard frank). De regering in Moskou wil in drie jaar tijd een sluitende begroting scheppen door drastisch te snijden in de uitgaven voor defensie en de subsidies aan ondernemingen. Ondernemingen en coöperatieve bedrijven zullen voortaan zichzelf moeten bedruipen. Dat zal grootscheepse prijshervormingen noodzakelijk maken. Zoniet zal een onstuitbare inflatie leiden tot paniek en maatschappelijke ontwrichting. Dat laatste beweerde onlangs Leonid Abalkin van het Economisch Instituut van de Academie van Wetenschappen. De glasnost komt dus mooi op tijd.

André Mommen

Na de "grote opera's" *Baas Ganzendonck* van Willem Kersters en *Das Schloss* van André Laporte en de amusante zangspelen van Johan De Smet staat er weer een Vlaamse creatie op de affiche: een kameropera van Raoul De Smet naar een libretto van Leo Geerts: *Ulrike, een antieke tragedie*. Verschillende auteurs en verschillende productiecentra: de ter ziele gegane Opera voor Vlaanderen, de bloeiende Munt en kameropera de Transparant. Je zou zeggen dat opera "leeft". Laten we hopen dat het nog een tijd duurt en dat er meesterwerken worden geschreven. Een en ander hangt uiteraard af van infrastructuur en fondsen. Wij telefoneerden even met een van de mensen achter Transparant, Luc-Emiel Rومان, en vroegen hem of een operaproductie bij ons mogelijk is: "Eigenlijk niet, maar met de beloofde overheidssteun en enkele kleine sponsorbijdragen en vooral dank zij het karige cachet waarmee de uitvoerders vrede nemen, slagen we erin het toch leefbaar te houden. We mogen niet écht klagen, want onze producties vinden ook in het buitenland afzet (Barcelona, Brussel). "Er is nog hoop", om het met de woorden van Gudrun te zeggen."

Zielsconflict

Gudrun is een van de twee vrouwelijke rollen uit *Ulrike, een antieke tragedie*, een avondvullende kameropera van de boven vermelde auteurs. Ook met hen hadden we contact en op onze vraag naar het gegeven van het libretto, zei Leo Geerts ons het volgende: "Het thema is dat van het zielsconflict van Ulrike Meinhof, een journaliste die er toe komt mee te doen met terroristen. Haar probleem kan vergeleken worden met dat van Antigone, die ook de wetten overtrad omdat zij ervan overtuigd was dat die wetten een misdadig gedrag in de hand werkten. Zij werd dan ook door die samenleving (in de persoon van Kreoon) geliquideerd. Precies wat met de Baader-Meinhofgroep gebeurde. Het libretto verhaalt niets over hun "exploten", er wordt alleen op gealludeerd. Het was de bedoeling de vraag te stellen of zij het in de grond wel zo erg mis hadden en of wij niet allemaal mee schuld hebben aan de corruptie die zij wilden uitroeien. De afloop van hun gedrag was voorspelbaar: de *hybris*, de overmoed, leidt tot hun ondergang".

De parallel met Antigone verklaart de gekozen vorm van een antieke tragedie: vijf (eerder korte) aktes, telkens beëindigd door een koorzang die de essentie van de ideeën van de personages uitdrukt.

Wereldpremière van de Vlaamse kameropera "Ulrike, een antieke tragedie"

"Er is nog hoop"

Opera zit in de lift. Dat geldt niet alleen voor de Brusselse Muntschouwburg, waarvoor Gerard Mortier vele miljoenen wist te versieren. Ook op kleinere schaal komen opera's tot stand. Zo bijvoorbeeld Ulrike, een antieke tragedie, die op 4 februari in wereldpremière gaat.

OPERA OVER BAADER-MEINHOFGRUP

Leo Geerts heeft zich, vooraleer hij dit werk schreef, terdege gedocumenteerd en heeft in zijn tekst authentiek materiaal verwerkt: zinsneden uit brieven, interviews en andere geschriften van Ulrike Meinhof en Andreas Baader. Verder uit geschriften van anderen over de groep, onder andere Böll en Sölle. Hij schuwt ook de relativiserende ironie niet door citaten van onder andere Shakespeare en Vondel te integreren. De context krijgt daardoor een grotere tijdsdimensie. Er zijn zes rollen, waarvan drie de échte terroristen uitbeelden (Andreas, Holger, Gudrun) met hun "dirigent" achter de schermen (de *Deus ex machina*): Carlos. Daarnaast Ulrike en haar echtgenoot, Klaus. Het zijn enkel deze laatste twee karakters die een psychisch proces doorlopen. De anderen zijn gefixeerd vanaf het begin. Alleen Gudrun kent de verwijfeling omdat zij verliefd is op Andreas en, wanneer hij gevangen genomen wordt, reageert zij in paniek en wil het

opgeven. Holger is een eerder komisch figuur, zoals in tragedies ook voor-komen. Zijn lakonieke uitspraken zijn volks, radicaal, cynisch.

Op de vraag naar zijn opvatting over dit thema als opera, wist Raoul De Smet ons het volgende te vertellen: "De facetrijke, dynamische en soms agressieve tekst heeft me doen opteren voor een even veelzijdige muzikale taal. Vanuit een twaalftonenreeks worden atonaliteit en modaliteit met elkaar gecombineerd. Verder is er plaats voor citaten onder andere van Händel, kerstliederen, Gregoriaans, volkswijsjes en stijlpersiflages. Bij het verwerken ervan, werden allerlei stemniveaus aangewend: gefluister, gesproken, geroepen, "sprekhesang", belcanto, psalmodiërend zingen, falsetto."

Het orkest is solistisch samengesteld (er is bij voorbeeld maar één viool), maar wel uitgebreid (er is zowel een piano, een clavecimbel als een fenderpiano), zodat kan gewerkt worden met klankkleur ("Klangfarbe-melodie"). De Smet aarzelt ook niet om buiteneuropese ritmen in zijn muziek te verwerken, zoals Arabische. Pluralisme in de muziek?

Multidimensionaal

Zo te zien, belooft de voorstelling een boeiend muzikaal-literair spel te worden. Een multidimensionaal spektakel als we daarbij rekening houden met de regie van Peter Jonckheer en Luc-Emiel Rومان. Peter Jonckheer die we in producties als *Le Cinesi* en *The turn of the screw* aan 't werk hebben gezien, blijkt over heel wat visuele verbeeldingskracht te beschikken. Bovendien is het ontwerp van de kostuums door Pieter Coene en van het decor door Jan Verstraeten een garantie voor klasse.

En wie zal het nu uitvoeren? Greetje Anthony zingt de rol van de getormenteerde Ulrike, Caroline De Meyer die van de warmbloedige Gudrun, Hans Leather is de sarcastische Holger, Peter De Smet, de overmoedige Andreas, John Dur, de begrippende echtgenoot en bezorgde vader Klaus, Henk Lauwers speelt de statig-cynische "opperpriester" Carlos. Het geheel, zangers en orkest, wordt in de maat gehouden door Hans Rotman.

Simon De Rijck

Ulrike, een antieke tragedie: Gent: Kunstcentrum Vooruit op 4 februari 1989; Antwerpen, Foyer van de Bourschouwburg op 16 en 18 januari; Brussel: Aula Q van de VUB op 1 en 3 maart telkens om 20.30 uur Reservations: Theaterwinkel 03/233.71.60 of 02/641.23.25.

Precies de dag dat *A Fish Called Wanda* bij ons werd uitgebracht, beslechte een rechtbank in Londen het dispuut: acteur John Cleese versus de krant *Daily Mirror* in het voordeel van de filmmaker. Het blad had namelijk geschreven dat Cleese zich tijdens de opnames van *A fish Called Wanda* tegenover zijn mede-acteurs net zo irritant had gedragen als de door hem gespeelde hoteleigenaar Basil Fawlty in de TV-serie *Fawlty Towers*...

En het moet gezegd: *A Fish Called Wanda* lijkt op het eerste gezicht een aflevering van deze onvolprezen TV-serie. Met dit kleine maar niet te verwaarlozen verschil dat John Cleese als regisseur good old Charles Crichton (78 jaar intussen) inhurde om het komische geheel wat coherenter te maken. Crichton, de jongste tijd actief in het TV-medium, was in de jaren '50 dé man van de typisch Britse komedie. Was in 1947 *Hue and cry* - kinderen achtervolgen een stel misdadigers in een gebombardeerd Londen- zijn eersteling, zijn grootste succes heette *The Lavender Hill Mob* (1951) met Alec Guinness en debutante Audrey Hepburn.

Het verhaal van *A Fish Called Wanda* is even confuus als spiritueel: er wordt ergens een hold-up gepleegd die slaagt tot grote verbazing van de boeven zelf, één

Eindelijk: een oer-Britse bloot-scène!

van hen gaat er echter met de hele buit vandoor, maar belandt achter de tralies. Meteen staat de deur open voor een reeks leugens, misverstanden, intriges die allemaal samen lijken te komen bij een linke maar oer-Britse advocaat Archie Leach (overigens de oorspronkelijke naam van Cary Grant), knap gespeeld door het boomlange ex-Monty Pythonlid John Cleese. Deze geboren komiek wordt dan de spil, de dynamo van een doldrieste gangsterkomedie. Voor de TV-serie *Fawlty Towers* en de typetjes in de Monthly Python-sketches baseerde Cleese zich al op schreeuwelijke overdrijvingen, het handelsmerk bij uitstek van de volksvermaker. In *A Fish Called Wanda* kan hij het echter wat subtieler spelen. Zo is Otto (een Kevin Kline op zijn best), een onvervalste schoft, in feite een parodie (van de Amerikaan) die nog wordt aangedikt door de figuur van zijn "zus" Wanda (Jamie Lee Curtis), een verleidelijke sirene die zo vlug en zo veel mogelijk mannen

in haar netten weet te strikken om dan met hen korte metten te maken. En tussen de bedrijven door loopt er ook nog een stoteraar rond (Michael Palin), een dierenvriend die het gemunt heeft op een lastige getuige, maar door zijn "vindingrijkheid" bijna zich zelf in de vernieling helpt: al zijn troeteldiertjes gaan eraan.

In *A Fish Called Wanda* laat John Cleese zien wat er zoal kan gebeuren wanneer Britten uit hun rol vallen -zelf speelt hij een giller van een bloot-scène- en hun flegma, hun koele, berekende beheersing stellen tegenover de branie, de gladde show en het hersenloze gedram van hun dezelfde taal sprekende buur van over de oceaan... Vooral dat aspect (Britten versus Amerikanen) maakt deze burleske sappig en licht verteerbaar en dan wordt al snel vergeten dat in deze excentrieke dievenkomedie zo nu en dan door het supersnelle vertelritme en de heen en weer flitsende impulsen vanuit het scenario al eens een gag de mist in gaat.

Freddy Sartor

A Fish Called Wanda. Regie: Charles Crichton, Scenario: John Cleese en Charles Crichton, acteurs: John Cleese, Jamie Lee Curtis, Michael Palin, Kevin Kline, Tom Georgeson. Programma: Brussel, Gent, Antwerpen, Leuven ...

BOEK

Wittgenstein methodische twijfel

De filosoof Ludwig Wittgenstein was geen makkelijke klant in zijn branche. In plaats van de klassieke vragen naar het Zijn en het Zijnde van een kraaknet antwoord te voorzien zoals een welopgevoede denker betaamde, stelde hij de vragen zelf aan de orde. Wittgenstein concludeerde dat alle wijsgerige problemen berusten op taalproblemen, wat hem inspireerde tot de lapidaire stelling: "Over datgene waarover men niet kan spreken, moet men zwijgen". In opdracht van de VPRO schreef de Nederlandse journalist Peter Verburgt een TV-script over de filosoof en zijn denken.

Omdat Wittgenstein de bovenstaande stelling ook consequent doortrekt in zijn werk, heeft hij weinig op papier gezet. Onder andere daarom heeft Verburgt zijn script gebaseerd op de aantekeningen van twee toehoorders die de colleges van Wittgenstein aan de universiteit van Cambridge bijwoonden. De valkuilen van een biografische benadering van de persoon Wittgenstein zijn daardoor gelukkig vermeden. Het script belandde via een omweg op de leestafel van theaterregisseur Jan Ritsema die de hoofdzakelijk in Nederland werkende, Vlaamse acteur Johan Leysen aanzocht om er een theaterpro-

duktie uit te puren: *Wittgenstein Incorporated*. Het Kaaitheater produceert.

Het script, zoals het in de voorstelling verschijnt, toont drie colleges met zoals bij elk TV-script een primaire tekst of "directe rede" (de dialogen en monologen van de personages) en een secundaire tekst (regie- aanwijzingen, typische TV-aanduidingen in verband met camera, belichting, decor...). De tweede laag zou je eventueel kunnen vergelijken met een alwetende vertelinstantie in de literatuur. Volgens de conventies van het theater wordt de secundaire tekst geconcretiseerd in visuele en akoestische tokens, hij wordt niet direct ter sprake gebracht noch uitgesproken door een acteur. Dat zit anders bij *Wittgenstein Incorporated*. De acteur Johan Leysen is de spreekbuis van de gehele tekst waardoor hij constant pendelt tussen de vertolking van een personage en de objectieve, alwetende verteller. De implosie van de theaterconventies. Op de le-

ge scène, voor de groene panelen van scenograaf Herman Sorgeloos (eerst kijk ik tegen een door de Wiener Werkstätte geïnspireerde wand, even later denk ik met een kunstige installatie van schoolborden te maken te hebben) zit hij in een strandstoel uit de jaren dertig en zegt zijn tekst, schipperend tussen vertellen en vertolken, op een tastende, minimale manier. Een uitgangspositie die de methodische twijfel van Wittgenstein (let even op de grote, onbeschreven, witte bladen tegen de achter- en zijwand) en niet het personage Wittgenstein als onderwerp neemt en bovendien de link legt naar de denkprocessen van de acteur en zijn gevecht met de tekst. Johan Leysen houdt dat gevecht met zijn alter-ego's gedurende twee uur en een half hardnekkig vol. Een prachtprestatie. Het lijden was hem tijdens de try-out in het Stuc te Leuven bijna fysiek aan te zien. Toch maakte de vlakke ernst waarmee hij de tekst benaderde, de voorstelling soms topzwaar. Maar er is nog tijd voor de première.

Paul Verduyck

Wittgenstein Incorporated op 7 (try-out), 8 tot en met 11 februari in de Beurschouwburg (Brussel) en op 27-28 februari, 3-4 maart in het Nieuwpoorttheater (Gent).

Ter gelegenheid van het twintig jaar bestaan van Galerij De Zwarte Panter loopt in Antwerpen een tentoonstelling van zeer recent werk van Fred Bervoets. Galerij De Zwarte Panter bestaat uit drie delen. In de kapel zien we de alombekende wereld van Fred, ditmaal zijn onovertroffen etstechniek. Er hangen zeer grote werken (ongeveer 3 x 2 meter) die slechts tweemaal afgedrukt werden: een exemplaar ingekleurd, het andere zwart-wit. De geperste papiervellen werden op doek gekleefd. Deze duplo's zijn instructief en leren ons de overgang van "grote" grafiek naar het schilderwerk invoelen. Hoewel de Bervoets-ets- thematiek reeds jarenlang bekend is, appreciëren we toch nog zijn specifieke karakter. Dit karakter is geen resultaat van helderziendheid, maar van helder-voelen en helder reproducere van Antwerpse en universele oer-toestanden, gefilterd door een rauw, maar goed hart. Bervoets is niet het type dat denkt en daar dan per secundam mee werkt. Dat is zijn taal niet. Hij drukt uit, zonder de omweg te nemen van een systeem of van bewuste manipulatie, maar wel direct, langs magistrale kanalen van artisanale en snel-

Onbespoten door kunstcritiek

le bewegingen.

Het werk van Bervoets geeft nogal eens aanleiding tot het uitvissen van vergelijkingen met sommige Duitsers of Berlijners. Voor mij is Bervoets Bervoets, en zijn geest is, indien dit echt moet, misschien eerder te zoeken bij Chagall of de vroege Malevich.

Bervoets vindt zeker veel van zijn "toestanden" in het café. In tegenstelling met Immendorf zet hij zijn figuren niet meer tussen tafels en tapkasten van "Café Deutschland", maar tussen het café en zijn atelier ondergaan zij een transpositie naar een oer-chaotische, archetypische wereld. De diversiteit en het schijnbaar gebrek aan coherentie vormen de "abstractie zonder defiguratie" van Fred, het plezier van de non-activiteit. Bervoets is een duivels goed duivelsetser.

Maar toch is er iets nieuws. Dit vinden we

in "het winkeltje" van *De Zwarte Panter*, ook vanop de straat na sluitingstijd te bekijken. Deze werken (acryl + gemengde techniek) vallen op door hun eenvoud, hun duidelijkheid en hun expressiviteit, met een minimum aan lijn en kleur: magistraal. Zij zijn rustgevender en poëtischer dan de zware arbeid in de andere delen van de galerij.

Een door kunstcritiek onbespoten geest kan hier wel zijn gading vinden.

De onvermijdelijke zwakke plekken bij een veelschilder als Bervoets vinden we in de binnentuin, rechts, tussen de kapel en de recent in gebruik genomen bovenverdieping van het Julianusgasthuis. Laten we hierbij niet stilstaan, maar verder de trap opgaan naar een zaal met immense doeken vol hevig schilderwerk, een festival van verf met een intensiteit die aan Cobra doet denken.

Voor mij mag de naam Bervoets gerust internationale weerklink vinden.

Walter De Bonnaire

Fred Bervoets in Galerij De Zwarte Panter, Hoogstraat, Antwerpen. Open: op donderdag, vrijdag, zaterdag en zondag van 14 tot 18 uur.

"Toestanden" is een uitgesproken volwassenblad en toch bespreekt Mieke Felix hier kinder- of jeugdboeken. Volwassenen zijn inderdaad af en toe op zoek naar zulke boeken ter gelegenheid van een of andere verjaardag. Dit keer helpt Mieke Felix hen daarbij door te graaien in de doos van Pandora.

Uitgeverij Sjaloom brengt, onder de titel Pandora, een "crimireeks voor de jeugd" uit, waarin tot nu toe twee titels verschenen: *Mes in de rug* van Hans Erik Engkvist en *Moordspel in het bos* van Sandra Scoppettone. Het eerste boek kun je ook lezen vanaf twaalf jaar, voor het tweede ben je liefst iets ouder. Een leuk idee, zo'n crimi-serie, en de kwaliteit van de tot nu toe verschenen boekjes doet je vol ongeduld uitkijken naar meer. Al moet me van het hart dat er een enorm niveau-verschil is tussen beide boeken.

Mes in de rug van Hans Erik Engkvist is zo'n boek dat méér is dan een thriller: psychologisch doordacht, met een tamelijk hoge "waarschijnlijkheidsfactor". Een boek dat eigenlijk net zo veel gaat over de relaties tussen jonge mensen en over hoe onuitgesproken gevoelens zich opstapelen en op een vreemde manier een uitweg

JEUGDBOEKEN

De doos van Pandora

zoeken, als over het oplossen van een moord. Alleen is volgens sommige jongeren die het boek lazen, het einde wat ontgoochelend.

Moordspel in het bos van Sandra Scoppettone begint veelbelovend met de geheimzinnige parallel tussen een moordspel dat een aantal jongeren samen spelen en de écht gebeurde moord op één van hen. Maar jammer genoeg worden de verwachtingen niet ingelost: naarmate het

verhaal vordert, stijgt de ergernis om de onmogelijke situaties. Alles wat ook maar zou kunnen gebeuren, gebeurt. Afpersing en bedrog, scheefgegroeide familierelaties, ongeneeslijke ziektes en ongeneeslijke haat...

Je voelt vooral zo duidelijk dat de overdrijving hier niet bedoeld is als komisch effect, maar dat hier een bloedernstige tragedie wordt opgevoerd. Tenminste, dat zou het móeten zijn, maar de opeenstapeling van zoveel drama's wekt bij de lezer alleen maar vermoeidheid en geen spanning.

Om te besluiten, alleen nog dit: ik vind het best aangenaam om in een mooi gebonden boek een spannend verhaal te lezen. Maar zouden de heren en dames uitgevers er ook eens kunnen aan denken dat de thriller bij uitstek een genre is, dat niet voor herlezing vatbaar is? Goedkope uitgaven zouden uitgerekend hier bijzonder op hun plaats zijn.

Mieke Felix

Mes in de rug: Hans Erik Engkvist: vertaling Jan de Zanger - Uitgeverij Sjaloom, Utrecht.
Moordspel in het bos: Sandra Scoppettone: vertaling Gemma Rosentaaal - uitgeverij Sjaloom, Utrecht.

"Zonder ouderliefde ga je niet dood", zegt een Canadese jonge vrouw, omdat ze het aan den lijve heeft ondervonden. Zij kan deze gewaagde uitspraak doen omdat ze het resultaat uitdrukt van een lange pijnlijke strijd. "Normale" ouders heeft ze nooit gehad, maar uiteindelijk heeft ze voldoende hulp en kracht gevonden om niet kapot te gaan aan alles wat haar ouders haar wél hebben bezorgd.

De vrouw is aan het woord in de Canadese documentaire, To a safer place, uitgezonden door de VARA op donderdag 26 januari.

Het script leidt haar naar de verschillende plaatsen en mensen die belangrijk waren in de pijn van haar jeugd. Ze voert, twintig jaar na het einde van "de feiten", gesprekken met haar broers en zus, haar moeder, de burens, haar psychiater. Ze probeert te begrijpen. Ze vraagt zich niet af waarom haar vader het deed, ze vraagt zich af waarom niemand het verhinderde. Ze vraagt zich niet zozeer af welke sporen het bij haar naliet - een relatieve "genezing" heeft ze reeds achter de rug - maar ze probeert te zien hoe ze als meisje was. Wat er zich in dit gezin jarenlang heeft afgespeeld wordt niet voluit of chronologisch uitgelegd. Dit is één van de sterke kanten van de film. Het gaat om de over-

De Incest Voorbij

leving en de rol van de herinnering aan de kwelling daarin. Er zijn op televisie reeds indrukwekkende getuigenissen getoond waarin het verhaal van incestslachtoffers werd gehoord. Deze film was bemoedigender, omdat ook duidelijk werd hoe het leven na de incest voor deze vrouw toch nog leefbaar was geworden.

Kijkers weten dat er gezinnen bestaan waarin jonge kinderen niet verzorgd worden, mishandeld en verkracht. Slechts met wat geluk overleven kinderen dit. In zulke omstandigheden groeide Shirley op. De fragmentarische voorstelling van "de feiten" dwingt de kijkers ooit gelezen krantenberichten te associëren met deze volwassen vrouw. Bovendien passen de flarden volledig bij wat zij zelf van haar jeugd weet: er is de herinnering aan het geweld en aan de angst, maar verder nauwelijks iets of iemand - zelfs geen foto's en van de vader blijken de kinderen zelfs het beroep nooit gekend te hebben.

Hij praatte nooit met hen.

De kracht van Shirley, en de film zelf, kunnen niet los worden gezien van de resultaten van de vrouwenbeweging. Ik realiseerde me via deze uitzending wat er ontbrak aan de onlangs (4 en 5 januari) op TF1 vertoonde tweedelige documentaire "Les années femmes". Er werd daar een goed beeld gegeven van wat vrouwen hebben weten te veranderen de laatste 20 jaar. Er bleek ook dat het niet vlotjes gegaan was - zelfs niet voor mevrouw Simone Weil. Er was echter te weinig aandacht voor de pure ellende waarin vrouwen soms leefden (leven) en wat daaraan veranderd is, dankzij de vrouwenbeweging. "Emancipatie" verwijst niet enkel naar de vrouwelijke manager, maar ook naar de vrouwenhulpverlening, naar de wegloophuizen, naar de vertrouwensartsen, naar de strijd tegen de feminisering van de armoede, en naar de wil en openheid van vrouwen om dit menswaardig te overleven. Shirley spreekt niet over feminisme in haar film, maar met elke stap die ze zet illustreert ze de invloed ervan op elke vrouw.

Donderdagavond stond de telefoon van Stichting Korrelatie weer roodgloeiend: incest is nooit helemaal voorbij.

Marianne Mertens

advertentie

**HEM VASTKLEVEN
IS ANDERE MENSEN LOSKRIJGEN.**

000-0000082-82

Kerkstraat 156, 2008 Antwerpen. 03/271.16.16

Schrijf ze vrij. Amnesty International.

Perestrojka aan de basis in de Sovjetunie

een gesprek met Alexei Zverev
van de Memorial Group

Georganiseerd door

Toestanden

op zaterdag 4 februari 1989 te 10u
in Elcker-Ik
Breughelstraat 31 te 2018 Antwerpen

• DOSSIER •

De wereld volgens Thomas Bernhard

“Stören und irritieren”

“Weekblad van de Thomas Bernhard-fanclub” was de ondertitel van *Toestanden* op 30 december jongstleden. Bij ons is de Oostenrijker Bernhard niet erg bekend. Weinig van zijn boeken zijn in het Nederlands vertaald. Alleen de theaterliefhebbers maakten kennis met een paar van zijn toneelstukken. Het Duitse taalgebied begint hem nochtans reeds als een klassieker te beschouwen,

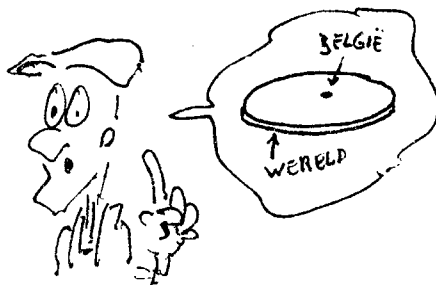
hoewel hij daar voortdurend aanleiding geeft tot controversen. Zo in Wenen, eind vorig jaar, bij de opvoering van zijn jongste toneelwerk “Heldenplatz”. Ook Frankrijk begint hem te ontdekken. Daar kreeg hij een van de grote literaire herfstprijzen. Wij waren U dus eigenlijk een Thomas Bernhard-dossier verschuldigd. Hier is het. En Henk Pringels zorgde ervoor.

“Mein ganzes Leben ist nichts anderes als ununterbrochenes Stören und Irritieren. Indem ich auf Tatsachen aufmerksam mache, die stören und irritieren. Die einen lassen die Menschen in Ruhe und die anderen, zu diesen gehöre ich, stören und irritieren!” (“Der Keller”). Zo omschrijft deze “boze kobold van de naoorlogse Oostenrijkse cultuursène” zijn levensprogramma: niets anders dan storen en irriteren door op feiten te hameren die storen en irriteren. De ene soort mensen laat de anderen met rust. Maar ik, zo Bernard, hoor bij diegenen die storen en irriteren!

“Waldheimat”

Dat deze hamer voor sommigen met te veel vernietigingskracht neerkomt, blijkt uit de serie schandaaltjes, waarvan Bernhard, “de meest genadeloze schimper en zeurkous van de tegenwoordige Duitse taal” met regelmatige tussenpozen de auteur is. Eind '87 weigerde Bernhard zijn stuk *De theatermaker*, dat het Weens Burgtheater ter gelegenheid van Europa-lia in België zou opvoeren, te laten plaatsvinden: hij wilde “zich niet voor de cultuurpolitieke kar van de Oostenrijkse kunstbureaucratie laten spannen.” Een typerend gebaar. Laatst verliet een deel van het publiek brullend de zaal, toen Bernhard de acteurs in zijn nieuwste

IN ONZE REEKS :
“DE WERELD VOLGENS...”!
DE WERELD VOLGENS STAFKE!

scheldtirade “Heldenplatz” nog eens bittere gal liet spuwen. Oostenrijkse patriotten konden de confrontatie met een biezonder pijnlijk hoofdstuk uit hun geschiedenis niet aan, en verlieten woedend de voorstelling. Bernhard had een verbitterde, uit emigratie naar Wenen terugkerende Jood de Oostenrijkse partijen “rote und schwarze Schweine” laten noemen. Ondanks het feit, dat de “Waldheimat” deze zure oprispingen niet altijd even enthousiast ontvangt, volhardt Bernard met gedrevenheid in de boosheid. In de herhaling van deze agonie moet het systeem te vinden zijn.

Over zijn verhouding tot zijn land heeft men het doorgaans in termen van “Hass-Liebe”, een haat-liefde-verhouding dus. Bij een prijsuitreiking in 1968 te zijner glorie noemde hij de “staat een bouwsel dat voortdurend tot mislukking, het volk een dat ononderbroken tot schandelijkheid en geesteszwakte is veroordeeld”. Toen hij Bruno Kreisky, de gewezen

Oostenrijkse bondskanselier een “gepensioneerde salonsocialist van verdacht al-loui...” noemde, werd Bernhard voor vele persona non grata.

Grenssituaties

Dit heeft echter zijn produktiviteit en populariteit niet aangetast. Met een meer dan gezonde regelmaat worden premières van zijn stukken op de internationale podia gebracht. Ook in Vlaanderen en Wallonië nemen regelmatig gezelschappen de uitdaging aan Bernhards wereldvreemde hypochondrische protagonisten op de planken te brengen. Zo bijvoorbeeld *Minetti* (met Jo Gevers in Malpertuis, 1981), *De Wereldverbeteraar* (met Julien Schoenaerts in Arca, 1981), *Schijn bedriegt* (met Luc Philips en Jo De Meyere opnieuw in Arca, 1984) of *Ritter, Dene, Voss* (Korrekelder, 1984). Nemen we de vervelende opstootjes rond Bernhard weg, dan blijft een woordkunstenaar over, die graag taal en lezer/toeschouwer naar grenssituaties loodst, die niet in regionalismen is verstrikt, maar exemplarische, allegorische literatuur schrijft. De overdrijvingen fungeren zo eerder als teken. Maar als teken van wat? Wat bezielt deze ondertussen 58-jarige gehate en bejubelde eenzaat (Bernhard woont in de Oostenrijkse bergen en

schuwt teveel menselijk contact)? Wat heeft een kunstenaar aangevreten, als hij vooropstelt, dat "de mens vanaf het eerste ogenblik uit het leven vlucht, dat hij van het eerste ogenblik kent, omdat hij het kent, in de dood, die hij niet kent ..." (De Kelder)? Wat maakt het doodsverlangen bij de meeste van zijn protagonisten zo fataal aantrekkelijk? Waarom trekken Bernhards geestelijk kreupele antihelden zich in eenzaamheid terug, om in waanzin te verstarren?

"Geistesmenschen"

Waagt men zich in de hermetisch afgesloten werelden van Bernhards individuen, dan is het comfortabel de volgende begrippen in zijn woordenschat te hanteren: monomanie, monotonie, autisme, trauma, neurose, obsessie, maniërisme, misanthropie, esoterisme ... Een hele klui dus. Toch behoren al deze begrippen in

De vertwijfeling en troosteloosheid van de protagonisten tegenover een ten dode opgeschreven wereld vinden we in zijn meest ongenadige vorm in Bernhards vroegere prozawerken terug. *Frost* (Vorst, 1963), *Verstörung* (Verwarring, 1967), *Das Kalkwerk* (De kalkfabriek, 1970) en *Die Korrektur* (De correctie, 1975) zijn opgebouwd volgens een vrijwel identiek stramien: een geestelijk getormenteerde figuur trekt zich terug in de innerlijkheid van het esthetisch bestaan, op zoek naar het ultieme moment uit zijn leven. Wat zich aan een razende snelheid in zijn geest afspeelt, is nauwelijks in taal te vatten. De protagonisten hebben dan ook geen geordend taalsysteem.

Verbrokkeling

Een monomanisch verhoogde hersenactiviteit vinden we in "Frost" bij de kunstschilder Strauch. Op de rand van de geestelijke duisternis, maar krachtig in taal en denken, zoekt Strauch -geobserveerd door een jonge student geneeskunde- de confrontatie op met zichzelf. Hoe groter zijn walging voor de buitenwereld, des te groter de mogelijkheid tot radicale, verhelderende inzichten. Strauch zoekt bewust de verstarrende duisternis en de overweldigende natuur van een afgesloten bergdal op en neemt zo afstand van

eenzelfde domein thuis: dat van de geestelijke pathologie, de manie. Op enkele uitzonderingen na zijn de hoofdrollen in Bernhards werken autistische "Geistesmenschen", vereenzaamde mensen, wier vertroebelde wereld zich vooral "im eigenen Kopf" afspeelt. Hun sombere wereldvisie draait steeds compromisloos rond één idee, dat echter te absoluut of te onwettelijk is om het te kunnen verwezenlijken. Bernhard laat zijn tot nihilisme gedreven individuen -hij haalt stelselmatig elke zekerheid neer- dit trauma nooit echt overwinnen. Ze mislukken en vervallen nog verder in hun waanzin. Onafwendbaar volgt de (zelf)vernietiging.

Vervloekte wereld

Zo geformuleerd heeft Bernhard niet het minste medelijden met zijn individuen. Hij leent hen niet het recht tegen hun situatie te strijden en hun eigen vel te red-

den.

"Manifest is niet langer, hoe het ik zich in de gemeenschap kenbaar maakt, maar wel wat de gemeenschap het individu aandoeft", zo omschrijft criticus en auteur Franz Raddatz de verziekelijste verhouding individu-maatschappij in de literatuur van de jaren zeventig. Op deze scheefgetrokken situatie reageerde een generatie schrijvers -waaronder Thomas Bernhard, Peter Handke en Botho Strauss- met een radicale heropwaardering van het individu. Zo sprak men bijvoorbeeld van een "Nieuwe negatieve Romantiek".

Bernhards roman- en theaterfiguren zijn naar eigen zeggen "concentraties van de hele mensheid" en worden met deze vervloekte wereld in verval onvermijdelijk -als kiemdrager van deze ondergang- naar de vernietiging gesleept.

Henk Pringels

Bernhards proza

"De studie is neergeschreven en daardoor waardeloos, zoals ze, omdat ze niet is geschreven, waardeloos is"

een door brutaliteit, ziekte en bestialiteit gekenmerkte buitenwereld. "Hoe kom ik weg uit de duisternis? Mijn hoofd in duisternis gewikkeld, heb ik steeds gepoogd de duisternis achter mij te laten. (...) Soms volstaat het, de duisternis in je eigen hoofd te doden. Merkt U: de duisternis is immer een aangelegenheid van het eigen afgesloten, afgehouwen hoofd". Strauch werkt in zijn isolatie aan een belangrijk kunstwerk, maar de verkregen inzichten leiden enkel naar grotere vertwijfeling. Strauch zal uiteindelijk in een sneeuwstorm omkomen. De natuur haalt het op de geest.

Duidelijk blijkt dat Bernhard de verbrokkeling van het bestaan tracht te suggereren via Strauchs taalanarchisme. In ellentlange monologen -dialogen zijn uiterst schaars- hij herhaalt en varieert dezelfde kernwoorden en zinstukken: door een psychopatische taal (bijvoorbeeld het neologisme "werkelijkheidsverachtingsmeester") lijkt Strauch/Bernhard de we-

reld met een ritmische monotonie te willen poëtiseren. "Hoe toch alles verbrokkeld is, hoe toch alles uiteengevallen is, hoe toch alle houvast weggevallen is... ziet u, ... hoe de wetenschap, de huidige wetenschap, hoe de steen des aanstoots... alles heeft buitengeworpen en afscheept en in de lucht geblazen, hoe dat nu alles in de lucht is ...". De vorst kan zich enkel nog in een hortende bewustzijnsstroom verwoorden.

Schreeuw

Het grondig pessimisme van deze overgestimuleerde geest -hij haat alles en iedereen, vindt alles vals en slecht- sleept de lezer bijna te ver mee om nog de mogelijkheid open te laten, dat achter deze vertwijfeling een schreeuw om communicatie en liefde zou kunnen schuilen. Het wereldloze hoofd van de koning moet uiteindelijk bezwijken onder zijn razernij. De dood is alweer het consequente eindpunt van deze ontwikkeling.

In *Das Kalkwerk* zondert Konrad zich af in een oude kalkfabriek om aan een -alweer- allesomvattende verhandeling over het gehoor te werken, met zijn vrouw als proefkonijn. Het onderzoek van het binnenoer is in een verdergedacht stadium eigenlijk een onderzoek van de met uitsterving bedreigde hersenen en geestelijke vermogens.

Doch "uit angst, dat hij de aangevangen studie niet tot een einde zou kunnen brengen, moest hij de aangevangen studie stopzetten, om geen andere reden. Of: de

studie is neergeschreven en daardoor waardeloos, zoals ze, omdat ze niet is neergeschreven, waardeloos is ...”
 Wat Bernhard ons sinds zijn autobiografische teksten opdient blijft doordrongen van de monomanische obsessie van de eenzame geestesmens. In *Der Untergeher* (De drenkeling, 1983) faalt een pianist en gaat ook ten onder aan dit inzicht (in een bijrol de bekende Bach-vertolker Glenn Gould). Het sombere aforisme: “in theorie verstaan we de mensen, in de prak-

tijk kunnen we ze echter niet uitstaan”, is al klassiek geworden. Toch lijkt Bernhard de scherpe kanten van zijn vroegere klaagzang te hebben weggevijsd. Vanaf *Beton* (1982) en *Wittgensteins neef* (1982) is zijn stijl lichter, rijper mischien.
 De buitensporige compromisloze individuen blijven echter hun eigen wetten nalieven, tot ze zichzelf in het verval stortten, zoals in *Wittgensteins neef*, een psychiatrische patient. Met *Holzfällen. Eine Er-*

regnung (Houthakken. Een ophitsing 1984) was Bernhard zo provocatief, dat ene Gerhard Lampersberg, een levend componist, zich persoonlijk in zijn kuif gepikt voelde. Het lijkt hier inderdaad, alsof Bernhard bij de Weense kunstchiqué komt binnengluren. Ook in *Auslöschung. Ein Zerfall* (Uitdoving. Een verval, 1984) valt Bernhard nog eens bitter uit tegen de eigen gehate familie in Oostenrijk. De scheldpartijen lijken willekeurig te worden. (hp)

Toen Bernhard in 1975 zijn eerste van vijf autobiografische werken publiceerde (*Die Ursache* of de Oorzaak), ging bij velen een zucht van verlichting op. En dit om twee redenen. Ten eerste werd Bernhard opvallend communicatief wat zijn gevoelseven betreft. Zou de sluier over Bernhards misanthropie eindelijk wegvallen? Ten tweede lijkt ook de algemene toon in de werken te evolueren: de sombere zwartgalligheid blijft een constant gegeven, doch jezelf als lezer pijnigen hoeft niet langer.

Allicht moet ook Bernhard dit ervaren hebben. Voor een stuk lijkt hij in deze boeken aan zijn geloofwaardigheid als auteur te willen sleutelen.

Eenzaamheid

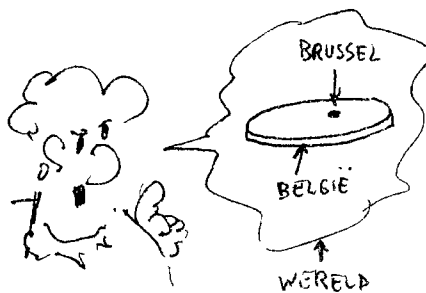
Critici boren gretig deze bron aan om in het leven van Bernhard elementen te vinden die de sleutel tot zijn werk zouden kunnen bieden. Hoewel het bij schrijvers steeds een gewaagde onderneming is de lijn leven-werk door te trekken, is dit bij Bernhard -rekening houdend met een flink stuk stilering- toch niet helemaal irrelevant. Je zou bijvoorbeeld kunnen stellen, dat de meeste figuren in Bernhards werk -en Bernhard de auteur himself- een perfecte illustratie zijn van de psychoanalytische theorie, dat je als volwassene in een knapzak op je rug meedraagt, wat je als kind aan trauma's en frustraties hebt opgespaard.

In *Die Ursache. Eine Andeutung* (De oorzaak. Een aanwijzing, 1975), *Der Keller. Eine Entziehung* (De kelder. Een afzondering/terugtrekking, 1976), *Der Atem. Eine Entscheidung* (De adem. Een beslissing, 1978), *Die Kälte* (De koude, 1981) en *Ein Kind* (Een kind, 1982) krijgen we dan ook het bijwijlen ontroerende beeld van een sensibel, tot eenzaamheid gedwongen knaapje, dat het hard te verduren krijgt in een overwegend vijandige wereld met onverstaanbare wetten. Al van bij het prille begin wordt hij geklas-

Bernhards autobiografie

“Er zijn helemaal geen ouders, er zijn enkel misdadigers als opvoeders van nieuwe mensen”

DE WERELD VOLGENS AMELIE

seerd als “Aussenseiter”. Uit deze distantie zal later een cynisch kunstenaar opstaan.

Nazi-internaat

Die Ursache brengt het hallucinante verhaal -dus niet uitsluitend aaneengeregen monologen- van de jonge Thomas, die in een Salzburgs internaat gedurende de tweede wereldoorlog kreunt onder het onbegrip van brutale medeleerlingen en leraars. Bernhard laat trouwens niet na keer op keer zijn Heimat-stad tot schroot te herleiden: “Waar we ook kijken, we zien hier niets anders dan katholicisme en nationaal-socialisme en bijna in alles in deze stad en omgeving zien we een dergelijke geestverstorende en geestrottende en geestdodende katholiek-nationaal-socialistische, mensdodende toestand”. Thomas beleeft het Nazi-internaat als een “kerker van verraad”, waarin hij geen slaap kan vinden. Net deze belangrijke periode in zijn persoonlijkheidsvorming

ondervindt Thomas als een “ononderbroken toestand van verwonding”. Hij sympathiseert met leraars die het middelpunt zijn van de spot van de dierlijke meute, met “lijdenden, kreupelen en zieken”. En al van bij het begin zit de moterin. “Twee bruikbare leerscholen natuurlijk: het alleen-zijn, het afgesneden-zijn, het er-niet-bij-behoren enerzijds, dan het verdergezette wantrouwen anderzijds tengevolge van het alleen-zijn, het afgesneden-zijn, er-niet-bij-horen. En dat reeds als kind”. Thomas, gekraakt door het gesar en eenzaamheid, koestert voor het eerst in zijn leven doodsverlangens, een kwaal waarmee Strauch, Konrad en de anderen ook geplaagd zitten. Bernhard knoopt aan deze trauma's sombere bedenkingen vast: “Er zijn helemaal geen ouders, er zijn enkel misdadigers als opvoeders van nieuwe mensen, die met hun stompzinnigheid en onzinnigheid tegen deze nieuwe, door hen opgevoede mensen ingaan ...”

Zo maken we live mee, hoe Bernhard fataal door mensenhaat wordt besmet. In zijn mens- en wereldvervloekingen vinden we de eindeloos variërende razernij van zijn romanprotagonisten terug.

Grote uitzondering op dit alles vormt Thomas' grootvader, de schrijver met anarchistische trekken, maar die “... hem de meest vertrouwde en de liefste is ...”. De tijd die hij met deze merkwaardige man -vooral tijdens urenlange natuurwandelingen- doorbrengt, beschouwt hij “als de enige nuttige en voor mijn hele leven beslissende leerschool”. Niet van de verachte schoolboeken, maar van zijn grootvader ontvangt hij zijn eerste wijsheid, al is die dan niet altijd even stichtend: “Anarchisten zijn het zout van de aarde, zei mijn grootvader steeds weer.

Mij fascineerde ook deze zin ... waarvan ik de hele en dus volkomen betekenis natuurlijk pas geleidelijk aan kon begrijpen. De spoorwegbrug ... een monsterlijk iets nog veel groter dan God, waarmee ik mijn hele leven lang niets wist aan te vangen, was voor mij het hoogste. Juist daarom had ik steeds afgewogen, hoe dit hoogste te laten instorten."

Deze bewuste hang naar grensoverschrijding vinden we bij de anarchistisch schellende protagonisten terug. Een na een blazen ze bruggen op, om in de grote metafysische leegte te eindigen.

In *Der Atem* en *Die Kälte* maken we zowat het hoogtepunt mee in Thomas' levens- en identiteitscrisis. Thomas lijdt aan een ernstige longziekte en is maanden als een hoopje ellende aan het bed gekluisterd.

Bernhard is zonder meer een man van het theater en verwierf in onze streken als zodanig ook bekendheid. Toch ziet men hem in enkele Oostenrijkse schouwburgen liever nooit meer op de affiche. Maar dat heeft dan niet zozeer met de intrinsieke waarde van het stuk, dan wel met de enscenering ervan te maken. Zo staat bijvoorbeeld in de regieaanwijzingen van *De ignorant en de waanzinnige*, dat de slotscène zich in complete duisternis afspeelt. Toen daarvoor bij de première geen toelating werd verleend, ontstond een rel. Regisseur en acteurs boycotten de volgende voorstelling, daarin gesteund door Bernhard. Een proces dreigde.

Tragedie-comedie

Nochtans had men beter kunnen weten. Bernhard zegt zelf, dat alles in zijn boeken "kunstmatig" (is), dat betekent, dat alle figuren, gebeurtenissen en voorvallen zich op een podium afspelen, en de podiumruimte is volledig verduisterd. "Dat voor Bernhard roman en theater dicht bij elkaar aanleunen, blijkt uit de gelijkernis die hij ziet tussen het verschijnen van de woorden in de roman en het opkomen van de acteurs uit de duisternis. Zoals de figuren in de romans, zo zijn ook de figuren op het podium: marionetten, die eindeloos variërend eenzelfde monotone beweging uitvoeren. Bijna zijn al deze poppen verwisselbaar. De tragische protagonisten in Bernhards stukken worden al evenzeer aangetrokken door de "onherroepelijke duisternis".

Soms lijkt het alsof Bernhard in zijn latere theaterstukken er niet in slaagt de complexe wereld van de romanfiguren nog eens te bezweren. Door de aard van het medium wellicht -welke acteur kan der-

Voor het eerst maakt hij in een sanatorium werkelijk kennis met de fysieke dood, een voor hem onbekend levensniveau. Op het randje leven-dood is het doodsverlangen latent aanwezig. Doch de ziekte ontdekken is eigenlijk zichzelf ontdekken. Grootvader ziet zelfs de noodzakelijkheid in van de ervaring met "... een dergelijk levensbelangrijk existentiële noodzakelijk denkdoel".

In ieder geval voelt Thomas de behoefte deze grenssituatie op te schrijven: een schrijver is geboren! Gelouterd zal het geest-subject uiteindelijk over de natuur triomferen, wat niet onbelangrijk blijkt te zijn voor een ego, dat later bressen zal slaan in andere ego's. De weerstandmechanismen heten haat, radicaliteit.

Toch zal Bernhard de sluier voor sommi-

gen pas helemaal oplichten met *Ein Kind* (1982). Daarin keert hij terug naar de oorsprong, zijn moeder. En deze relatie blijkt eerder problematisch te zijn geweest: "Jij ontbrak er nog aan, was de steeds weerkerende schreeuw van mijn moeder. Ik hoor hem vandaag nog duidelijk. Een verschrikingskind. Een ongeluk." Zijn vader niet kennend en ten dele verwaarloosd door de moeder, ontstaat het voor Thomas rampzalige gevoel niet gewenst te zijn. Het zal de jonge Bernhard kneden, vervormen, verminken. Het zijn spoken, obsessies in zijn leven, waarmee moeilijk komaf te maken valt. Ook niet door er ronduit over te schrijven. De kerk, de staat, het eigen land, de eigen familie, ze moeten het ontgelden voor het onrecht, dat de wees werd aangedaan. (hp)

Bernhards theater

●
"Wij willen het leven
niet, maar het moet
geleefd worden,
Wij haten het
Forellenquintet,
maar het moet
gespeeld worden"

gelijke monstermonologen overtuigend spelen -hellen deze stukken dan ook sterker over naar het groteske, naar de farce. De "zware" thema's worden gedeeltelijk ontmaskerd in de komedie. Voor het eerst kan men werkelijk lachen met Bernhard. Maar "voor de buitenwereld is een komedie, wat in werkelijkheid een tragedie is". Het waanzinnige gelach achter het komische masker verbergt enkel het tragische. Bernhard is de schrijver van de leugenachtige/waarachtige omkering.

Dat vijf muzikanten in *De macht van de gewoonte* (1974) reeds 22 jaar tevergeefs Schuberts *Florellenquintet* repeteren -om een perfectie te bereiken, die niet te bereiken is- is een grotesk, maar diep-tragisch gegeven. "Wij willen het leven niet, maar het moet geleefd worden. Wij haten het Forellenquintet, maar het moet gespeeld worden."

Of een uitgedoofd seniel ventje, dat in *De wereldverbeteraar* (1980) op een troon gezeten als een soort anti-god preekt: "Wij kunnen de wereld enkel verbeteren, wanneer we haar afschaffen."

De belangrijkste kritiek op dit soort monotone theater heeft dan ook te maken met de verwisselbare monotonie van een kunstwereldje, dat voortdurend zichzelf evalueert en uiteindelijk met zichzelf tevreden lijkt te zijn. De woordenvloed wordt leeg, voorspelbaar gekanker.

Vestigen we nog de aandacht op *Minetti* (1976). Bernhard schreef dit stuk speciaal voor Bernhard Minetti, één van de weinige acteurs die Bernhards onvoorwaardelijke bewondering genoot. De andere toneelspelers "zijn de verwoesters en vernietigers van de fantasie en ze zijn de eigenlijke doodgravers van de dichtkunst! Minetti is de uitzondering en ik verkeer en hou van hem en dus ook, wanneer hij speelt, van de toneelkunst", zo nog Bernhard met zijn gekende compromisloze radicaliteit.

Zijn Bernhards bezongen en verguisde creaties levensbeschrijvingen van paranoïde zieken? Wellicht niet. Dergelijke symptomen wendt hij geraffineerd en functioneel aan in een poging om na te gaan of zelfrealisatie en een exceptioneel artistiek abstract werk nog mogelijk zijn. Bernhards protagonisten doen ons de onmogelijkheid ervan vermoeden. Zegt Bernhard zelf niet: "Als je aan de dood denkt, is alles belachelijk". Maar anderzijds slaagt hij er toch bijzonder goed in ons dit tragisch mislukken met onvertroffen doordringendheid weer te geven. Met dergelijke onoplosbare paradox hangt Bernhards uniciteit in de naoorlogse wereldliteratuur nauw samen. Bernhard is daarom nu al op weg een 'klassieker' te worden, een eer die niet veel schrijvers nog tijdens hun actieve loopbaan te beurt valt.

Henk Pringels

"Vee dat te grazen wordt gezet op een te kleine wei, gaat op de horens. Waarom haal je de omheiningen dan niet rond die wei vandaan, zal je denken? Wel nee, dan kan je het immers niet meer melken." Deze treffende typering van de leefsituatie van de zwarten in de townships rond de grote Zuidafrikaanse steden gaf dominee Andile Mbete op een meeting van de Vereniging voor de afschaffing van de doodstraf eind vorig jaar naar aanleiding van de ter doodveroordeling in het Delmas-proces in Kaapstad.

Met deze parabel zinspeelde Mbete op de berichtgeving in de Zuidafrikaanse regeringsgezinde media over het geweld in de townships rond Kaapstad (Nyanga) bij het uitbreken van een taxi-oorlog tussen twee rivaliserende zwarte taxi maatschappijen. Zwart geweld wordt al te graag aangegrepen als bewijs voor de onmacht van zwarten om een ernstige bijdrage te leveren aan de opbouw van een democratisch politiek bestel in Zuid-Afrika, als dit al gewenst is. De wei blijft omheind

Kleine apartheid

De marges van P.W. Botha om met de Nationale Partij zijn hervormingspolitiek uit te werken binnen het systeem worden steeds smaller. P.W. Botha wordt als het ware gesandwiched tussen de Konservatieve Partij en de anti-apartheidsoppositie. Om haar verkiezingssucces bij de laatste gemeenteraadsverkiezingen te consolideren, wil deze Konservatieve Partij werk maken van de herinvoering van de "kleine apartheid". Openbare gelegenheden worden opnieuw gescheiden voor zwart en blank in die plaatsen waar de conservatieven de meeste afgevaardigden in de gemeenteraden hebben, bij voorbeeld in Boksburg bij Johannesburg. Om de oppositie het zwijgen op te leggen heeft de regering allerlei nieuwe wetten uitgevaardigd. We lichten er enkele toe. Nieuwe wetten maken het de regering mogelijk de huisvesting beter te controleren in zogenaamde blanke gebieden aan de rand van de grote steden waar "andere" rassen gaan wonen of zogenaamde

Een reisverhaal uit Zuid-Afrika

De parabel van het opgesloten vee

Eind vorig jaar trok Claudine Huyghe naar Zuid-Afrika en legde als goed geïnformeerde en actieve anti-apartheidsmilitante contact met progressieve Zuidafrikaanse oppositiegroepen. Ze brengt verslag uit over haar contact met de non-raciale vakbondsfederatie Cosatu.

"squatters" (thuislozen) zich illegaal vestigen.

Cosatu

Op 24 februari '88 heeft de regering allerlei organisaties -17 in totaal- verstrekkende beperkingen opgelegd. Aan de vakbondsfederatie, de Cosatu (Congress of South African Trade Unions) is een verbod opgelegd zich nog met politiek in te laten. In Johannesburg hadden we een gesprek met de educatief secretaris en een onderzoeksverantwoordelijke over de

werkingsaccenten van de Cosatu.

De vakbondsfederatie overkoepelt meer dan dertig vakbonden met een achterban van een half miljoen betalende leden. Cosatu is eind '85 opgericht na meer dan vier jaar moeizame onderhandelingen en harde discussies tussen de vele tientallen vakbonden in het land. De vakbeweging in Zuid-Afrika is dan ook erg onoverzichtelijk qua structuur. Zo zijn er bonden, die uitsluitend per industrie of per sector zijn georganiseerd, bijvoorbeeld de NUM (Nationale mijnwerkersvakbond) of de SACWU (Zuidafrikaanse Bond van Scheikunde-arbeiders). De eerste is een "onafhankelijke" bond, de tweede is aangesloten bij een federatie van nogal traditioneel gerichte vakbonden. Daarnaast zijn er nog de "algemene vakbonden", die leden werven uit diverse sectoren, bijvoorbeeld de GAWU (Algemene Verenigde Arbeidersvakbond). Cosatu is erin geslaagd om binnen dit ingewikkelde netwerk een eenheidsstructuur te vormen waaraan bonden meewerken uit alle belangrijke economische sectoren en van verschillende strekking. Een centrale voorwaarde is wel dat het om non-raciale bonden gaat. Exclusief blanke of zwarte bonden zijn uitgesloten. Op politiek vlak is Cosatu een belangrijke factor, (getuige het recente verbod van de regering op politieke inmenging van de Cosatu) onder meer door het succesvol organiseren van stay-awayacties als protest tegen het apartheidbeleid. Het Speciaal Congres van de Cosatu van 14-15 mei '88 waarop de protesten tegen de inperking van anti-apartheidsorganisaties en de Nieuwe Arbeidsverhoudingen-wet werden besproken, plande een drie dagen durende stay-away actie.

Stakingsrecht aan banden

De nieuwe arbeidsverhoudingenwet dateert van 1 september laatstleden. De Cosatu heeft van de bestrijding van deze wet een belangrijk actiepunt gemaakt. Waar er oorspronkelijk nog hoop was dat de regering en de werkgevers van hun plannen zouden afzien na de stayaway-

actie, bleek die hoop achteraf ongegrond. De nieuwe wet legt onder meer het stakingsrecht serieus aan banden. Arbeiders kunnen niet voor éénzelfde reden in staking gaan (bijvoorbeeld voor loonsverhoging) binnen een tijdsspanne van 15 maanden. De procedure die vakbonden moeten volgen voor de legale organisatie van een staking wordt uiterst ingewikkeld: de Algemene Secretarissen en de Voorzitter van de vakbond moeten een "eisennota" ondertekenen vooraleer een stakingseis aan de orde komt. Dit stelt de bonden voor levensgrote problemen daar de Algemene secretaris en de Voorzitter niet altijd in hetzelfde deel van het land zijn. Het gaat ook om zeer druk bezette vakbondsvertegenwoordigers, die niet zo maar het land kunnen rondtrekken om eisenpapieren te ondertekenen. Daarenboven moet het Departement van Tewerkstelling 21 dagen na het instellen van een stakingsaanzegging ingelicht worden. Als deze procedure niet wordt gevolgd, wordt de staking automatisch illegaal. De wet geeft aan de inspecteur van het voornoemde departement bijkomend het beslissingsrecht om te bepalen of een staking al dan niet wettig is. Zo kan hij de voorziene afkoelperiode van 30 dagen, die vereist is binnen de oorspronkelijke arbeidswet, voor een onbepaalde periode verlengen. De werkgevers worden door de wet in de mogelijkheid gesteld arbeiders het staken te beletten door het (industrie-) gerecht in te schakelen. Ook het Cosatu-adagio: één industrie, één bond wordt ernstig bedreigd. Dit principe lag aan de oorsprong van een nationale eenheid en een groeiende macht van de aangesloten federatielieden. Nu zullen bonden, die het alleenrecht hebben verworven na organisatie van 50% van de arbeidskrachten, minderheidsvakbonden in hun front moeten aanvaarden. Dit zal ongetwijfeld de solidariteit verbreken en de werkgevers in staat stellen de belangrijkste vakbond te dwingen in te stemmen met ingeperkte stakingseisen, bijvoorbeeld een lager loon. De wet maakt het verder mogelijk dat raciale vakbonden als één front opereren en aldus de non-raciale vakbonden als de Cosatu bedreigen. Ook de macht van de industrie-rechtbank wordt aan banden gelegd. De beslissing van deze rechtbank is niet langer finaal en kan herzien worden door een speciale arbeidswet. Dit zal veel kostbare tijd doen

verloren gaan, die de werkgever tijd en middelen aan de hand doet de arbeiders in die tussenperiode te ontslaan. Het ontslag van arbeiders die één jaar of minder lang werken, wordt vergemakkelijkt. Het wekt niet veel verwondering dat van werkgeverszijde geen protest valt te noteren tegen de wet.

Menswaardig loon

Bepaalde groepen arbeiders blijven buiten de wet, zoals de aangesloten leden van de NEHAWU (National Health and Allied Union Workers). Zij beschikken niet over het elementaire stakingsrecht. Het stakingsrelaas, dat we optekenden in Durban is heel tekenend. Zo'n 1200 mensen tewerkgesteld in de hospitalen van de Natalse provinciale overheid zijn begin november samen met 3000 administratieve krachten tewerkgesteld bij dezelfde overheid in staking gegaan voor een menswaardig loon van zo'n 1500 Rand per maand (1 Rand = 15F) en de erkenning van hun vakbond, de NEHAWU. Tewerkgestelden in de overheidssector vallen onder de Public Services Act, die de vakbondswerking verbiedt binnen deze sector. Aangezien de erkenning van de vakbondswerking bij wet verboden is, kan de Natalse Provinciale Overheid niet op de stakerseisen ingaan. Nochtans onderkent deze overheid het democratisch recht om zich bij een vakbond naar keuze aan te sluiten.

Een ander belangrijk werkingspunt binnen de Cosatu is de werking rond het behoud van werkgelegenheid (Job reservation act). Het tekort aan geschoolde arbeid is groot. De zwakheid van de vakbond is vooral het ontbreken van vormingscycli voor haar leden. Slechts 17% van de zwarte beroepsbevolking is gesyndiceerd. Ook in Zuid-Afrika vormt het reserveleger aan goedkope arbeidskrachten een serieuze bedreiging voor het vakbondswerk.

Vrouwen

In '87 startte de Cosatu een algemene campagne voor een leefbaar maandinkomen van 1500 Rand. Zwartenvindien gemiddeld zo'n 400 Rand per maand, tot meer dan één derde minder dan blanken. Uiteraard bestaan ook in Zuid-Afrika grote loonsverschillen: de mijn- en metaalsector bieden de hoogste lonen, de groente- en fruitverwerkende industrie minder. Het werken voor internationale firma's loont veruit het meest.

Voor de vrouwen zijn tewerkgesteld in de economisch minst sterke sectoren: de

groente- en fruitverwerkende nijverheid, de administratie, de gezondheidszorg en het onderwijs. Heel wat vrouwen werken als huisbediende in de blanke huishoudens en ontvangen voor een 40-urige weektaak zo'n 70 Rand per maand (zondagwerk veelal inbegrepen). Uiteraard is daar de roep naar een leefbaar maandinkomen het luidst. De laatste jaren hebben deze vrouwen zich georganiseerd in de vakbond SADWU (South African Domestic Union), bij het COSATU aangesloten om de "willekeurige afhankelijkheid" van hun blanke werkgeefsters te doorbreken en een menswaardig werkschema en dito loon af te dwingen.

Aan de vrouweisen is binnen de Cosatu tot voor kort weinig aandacht besteed. Bij de oprichting van de Cosatu werd een vormingsresolutie aangenomen, die pas later op een educatieve conferentie naar vrouwen toe werd uitgewerkt. Aan deze conferentie is uiteindelijk niet veel opvolging gegeven tot aan de organisatie van een algemene vrouwenconferentie in het voorjaar '88. De aandacht ging daar vooral uit naar de specifieke rol van de vrouw in de vakbond, in de veiligheids- en gezondheidsaangelegenheden en in de gemeenschapsorganisatie. Er werden diverse voorstellen voor een actieprogramma gelanceerd vanuit de diverse aangesloten federaties, de SADWU en de CCWA met veel aangesloten vrouwelijke leden.

Het grote probleem voor vrouwen is dat ze sociaal actief blijken op de werkvloer, niet in verantwoordelijke posities. Ze blijven verstoken van vormingskansen en bijgevolg van verantwoordelijkheid. De combinatie van een dubbele dagtaak met de abominabele transportinfrastructuur maakt verplaatsingen buiten de werkuren, voor bijkomende vorming bijna onmogelijk. Slechts twee vrouwen zijn algemeen secretaris. De uitwerking van het educatieve programma naar vrouwen toe moet hoogdringend georganiseerd worden.

De conclusie op de voornoemde anti-apartheidsconferentie om jeugd- en vrouwenorganisaties van onderuit op gemeenschapsniveau uit te bouwen, toont des te meer aan dat het wegdenken van de Cosatu uit het politieke oppositiefrent niet alleen ondenkbaar maar ook zeer nefast is.

Claudine Huyghe

250.000
liefhebbers van
Guus Flater,
Jack Palmer,
Kuifje en Co

Het begon slecht met een klapband ter hoogte van Orléans (453 F, TVA inclus) en het werd niet veel beter toen niemand van de nieuwe organisatie op de hoogte bleek van mijn geëerde aanwezigheid, en die van Patrick Van Gompel, mijn stripgabbler. Met het zweet in de handen en paniek in de ogen -complètement dépassés- zaten de jongens en meisjes van het personaalcentrum te luisteren naar de luide klachten van zo'n twee dozijn journalisten, die spoorloos uit de fichiers verdwenen waren. Enfin, ik bleek uiteindelijk ondergebracht bij de Franse privé-radiostations, en ik kreeg -aux frais de la princesse- een hotelkamer in het naburige Ruelle. Tussen haakjes: het budget van Angoulême bedraagt 9 miljoen Franse franken, sponsorgeld niet meegerekend. Het festival herbergt zo'n 300 journalisten en invités. De exposants moeten zelf hun natje en hun droogje betalen

Tegenslag

Derde tegenslag: het gratis telefoneren in de perszaal is afgeschaft (ik had de rekeningen wel eens willen zien), maar er staan prima cellen voor handige telecards. Vierde tegenslag: aan het stadhuis van Angoulême gaat een gauwdief er met mijn portefeuille vandoor. De jongeman onderschat evenwel danig mijn snelheid op de korte sprint, en ik kan mijn brieven tas wederom bemachtigen. Ik moet wel een halfuur nahijgen.

Vijfde tegenslag: er is zoveel volk in Angoulême dat er geen doorkomen aan is. Vooral de vrijdag lossen honderden bussen voortdurend schoolkinderen en nog eens schoolkinderen en nog eens schoolkinderen uit de verre omtrek (tot uit Spanje toe), voor wie het festival een jaarlijkse uitstap is. En omdat er binnenkort gemeenteraadsverkiezingen zijn, heeft burgemeester Boucheron alle scholen in een straal van 200 kilometer uitgenodigd, zo lijkt het.

Een eerste poging om de tentoonstelling

Op pagina 1 vertelde Louis Van Dievel al hoe de burgemeester van Angoulême het internationaal stripfestival handig inschakelt in zijn campagne voor de komende gemeenteraadsverkiezingen en hoe de grote stripuitgeverijen met elkaar slag leveren. Over het festival, dat vorig weekend plaatsvond en een kwartmiljoen bezoekers telde, hebben we echter nog niets vernomen. Wees gerust. Van Dievel is nog niet uitgepraat.

**BEKEND VLAAMS CARTOENIST
ZOEKT DRINGEND NIEUWE
MODELLEN ...**

“De monsters van Franquin” te bezoeken, mislukt zo. Dan maar “Coups de Coeur”, de naburige expositie. Twaalf uitgevers hebben twee tekenaars mogen uitkiezen die ze internationaal beloftevol vinden. Hun werk hangt aan de muur in het Cultureel Centrum “Martial”. Fraai. Frankrijk bulkt van het talent, het is niet bij te houden. En kijk, er zijn toch ook wat Belgen bij, die allemaal hun opleiding bij Sint-Lukas (Saint-Luc) hebben gekregen.

En er is voorwaar ook een eenzame Vlaming: Mark Van Oppen, alias Marvano. Ik heb al in Toestanden de lof gezongen van zijn “Eeuwige oorlog”, naar de beroemde science-fiction roman van de Amerikaan Joe Haldeman. Ik ga dat dus niet opnieuw doen. Maar Van Oppen is zeer terecht aanwezig in Angoulême.

Strip-universiteit

In de dagen voor het festival is in de stad ook de eerste cursusreeks van “l'université de la bande dessinée” georganiseerd. Een wat protserige benaming allicht voor een stripinitiatie die de deelnemers zeer appreciëren. De cursus had plaats in het eerder genoemde Centre National etc. (CNBDI), gelegen aan de wallen van Angoulême. Een oude brouwerij wordt daar omgebouwd tot een prachtig stripcentrum, een combinatie van industriële archeologie en moderne glasarchitectuur. De ruimte is schitterend. Alle grote namen uit de Franse stripwereld hebben er vijf dagen lang hun kennis gedeeld met 65 cursisten. Van Gompel en ik maken kennis met drie van hen: een student handelsingenieur aan de ULB, een bibliothecaresse van een wijkfiliaal in Parijs, en nog een bibliothecaresse van een bibliobus in Strasbourg. De student is er op eigen kosten; Stéphane Haesaert maakt als thesis een vergelijkende marktstudie over de strip in Frankrijk en België. De bibliothecarissen volgen de cursus in het kader van hun beroepsvorming. Jawel, in Frankrijk kan dat. De cursisten blijken voornamelijk uit boekhandels, bibliotheken en culturele centra te komen. De strip bestaat, en dus moet hij gekend zijn, is het devies. Of nog: strips als medium moeten volwassen benaderd worden. Moet kunnen!

In de schitterende ruimte van het CNBDI lopen overigens ook twee tentoonstellingen: over de evolutie van het Spaanse stripverhaal, en over het voorbije stripjaar. Ik kijk mijn ogen uit en loop blaren in

mijn nieuwe schoenen. Zoveel pracht.

Jack Lang

Vrijdagavond worden de prijzen uitgereikt in het *Théâtre Municipal*. Er is een enorme ordedienst, want minister van Cultuur Jack Lang is bij de genodigden, met een gevolg van 40 slippendragers en 100 agenten. Ooit zag ik Moe De Backer en haar chauffeur aan de glazen deuren van het Merksems Kamertheater trekken (er was geen onthaal en bovendien stond er "duwen" op de deur). Er is een gladjanus van Antenne 2 ingehuurd om de show te presenteren. Hij doet dat prima. Van de 24 genomineerde albums, komen er 7 van bij Casterman. Dat kan dus niet mislopen. Toch is de oogst mager. Casterman krijgt enkel "L'Alphart du Public" voor de Schninkel van Rosinski en Van Hamme. De jury roept inderhaast een *prix spécial* in het leven, om "Gens de France" van Teulé (Casterman) te kunnen bekronen. Voor alle duidelijkheid: Casterman geeft goeie strips uit.

Rechtdoorzee

De prijs voor het beste album van het jaar gaat naar "Marie-Rechtdoorzee" van Frank Le Gall, uitgegeven bij deserteur Dupuis. En de grote prijs van de stad Angoulême voor het hele oeuvre is oververdiend voor René Petillon, die ontiegelijk grappige verhalen maakt met de kleie dikke detective *Jack Palmer* als hoofdpersoon. Na de show raast Jack Lang nog in ijtempo langs de verkoopstands, inter-

esse veinzend voor het gestamel van de verraste verkopers.

Zaterdagochtend is de expositie van Franquin wel bezoekbaar. Om tien uur 's morgens. Er hangen veel platen met Nederlandse tekst. En er is een schattige levensgrote *Guust Flater* vervaardigd, die met meeuw en kat ligt te slapen in een

SLECHTE BEHANDELING VAN
BOB DE MOOR
IN ANGOULÊME...

zelfgemaakte schuilplaats van archiefdozen. De tentoonstelling "Hergé Dessinateur" in het plaatselijke museum, bezoeken Van Gompel en ik maar even. Het stikt er van het volk, en we hadden 'm in Brussel al gezien, bij de avant-première. In de perszaal duikt Kuifje op, in de gedaante van *Jelle Maréchal* van De Morgen. Deze jonge Westvlaming van de Antwerpse redactie is vrijdagavond door Paul Goossens opgetrommeld en is in allerijl, zonder geld of kennis van zaken, naar het festival afgereisd. Ik bespaar U de grappige details van zijn avontuur. Goede

zielen als we zijn, wordt de jonge reporter door ons naar best vermogen geholpen. 's Maandags blijkt dat hij er op de één of andere manier in geslaagd is een verslag naar de krant door te seinen. Bij De Morgen moeten alle medewerkers een *overlevingscursus* volgen, vermoed ik.

Beschermengel

Met Jelle Maréchal op de achterbank van de auto, gaan Patrick Van Gompel en ik op zoek naar de tentoonstelling rond Bob De Moor. (De Moore in de kataloog). Slechts na het aanspreken van enkele inboorlingen en dwaaltochten doorheen de banlieu, vinden we het lokale culturele centrum van de wijk "Grande Garenne". Tussen kaartende bejaarden en pingpongende kinderen hangen op bordkartonnen schut-sels enkele albumcovers, wat fotocopies van tekeningen, en hier en daar wat tekst. De tentoonstelling zou zo gemaakt kunnen zijn door een lagere middelbare school. Het blijkt het werk van een teken-academie te zijn. Het begint erop te lijken dat ik de beschermengel van Bob De Moor ben, maar ik moet telkens opnieuw vaststellen dat er fameus met de voeten van deze tekenaar wordt gespeeld. De tentoonstelling in Angoulême (opgenomen in de officiële catalogus) is een pure schande.

Zaterdagavond: zes Vlamingen in Angoulême drinken veel te veel *Pineau des Charentes*, en bij ondergetekende laat zich dat op de rit naar huis danig voelen.

Louis Van Dievel

advertentie

Uit de biecht geklapt

Claudine's "aparte" ervaringen

Claudine Huyghe over
haar reis naar Zuid-Afrika

Op dinsdag 7 maart te 20u

in Café Kafka, Zwarte Lieve Vrouwestraat
te 1000 Brussel

Een avond van het
Masereelfonds

HOE VINDT U TOESTANDEN ?

De antwoorden op deze vraag lopen sterk uit elkaar: inhoudelijk is het blad goed, maar we vinden er onze weg niet, vanwege die gekke lay out. Of omgekeerd: de lay out is schitterend, maar er ontbreekt dit of dat aan de inhoud. Enz.

Hoe dan ook, als U Toestanden de moeite vindt:

NEEM DAN EEN ABONNEMENT

Waarom? Het antwoord is eenvoudig. Onze financiële planning ziet er zo uit dat we eind '88 duizend abonnees moesten hebben en eind van dit jaar het dubbele. Velen waren erg geïnteresseerd in het nieuwe weekblad. Maar van ons einddoel voor '89 zijn we nog ver af. Help ons dat doel te bereiken en neem een abonnement. Dat kost slechts een permanente opdracht van 200 F per maand. Over te schrijven op rekeningnummer 001-1762098-72 van Uitgeverij Zijdelings CV.

1988 was een vruchtbaar jaar voor de staalnijverheid in het algemeen en voor Cockerill-Sambre (CS) in het bijzonder. Het optimisme van de CS-leiding diene we nochtans tot zijn juiste proporties te herleiden.

De vraag naar staal en de verkoopprijzen stegen inderdaad in die mate dat CS mikt op een winst (voor belastingaftrek) van 4,5 miljard in '88. Met zijn herstructurering, zijn industriële, commerciële en financiële reorganisatie, slaagde Jean Gandois er verder in om de produktietijd van een ton staal te herleiden van 6,9 uur in '83 tot 3,9 uur in '88. Een opmerkelijke produktiviteitsstijging. Maar CS is niet alleen. De Franse, Duitse en Britse concurrenten zijn ook aan herstructureringen toe met het oog op een Europese markt waar de vrije concurrentie hersteld is, sinds zes maanden geleden de produktiequota afgeschaft werden. Met andere woorden, de kapitalistische markt wetten verplichten CS tot een aanhoudende inspanning.

We hoeven ons dus geen illusies te maken over de betekenis van de sociale conven-

BRIEF UIT WALLONIE

Het gaat goed met Cockerill-Sambre... maar niet voor iedereen

tie, onlangs afgesloten tussen CS en de syndicale organisaties te Luik en Charleroi. Elke werknemer -van ongeschoold arbeid tot topkader- ontvangt 30.000F in 1989 en 34.000F in 1990. Deze bedragen bestaan gedeeltelijk uit een deelname in de winst (nominatief, onoverdraagbaar, zonder stemrecht en geldig voor twee jaar) en verder uit loonsverhogingen, maaltijdcheques en andere premies. Naast het feit dat een aantal van deze voordelen aan de fiscus ontsnappen, kost deze "geste" niets aan CS. Inderdaad, het bedrijf heeft de bedoeling om bij drie verzekeringsmaatschappijen de bedragen te plaatsen nodig voor het bijkomend

inkomen dat ze aan haar pre-gepensioneerden dient uit te betalen. Deze operatie levert CS een fiscale aftrek van 650 miljoen op. De voordelen toegestaan aan het personeel kosten -per toeval- evenveel. Die deelname in de winst komt neer op een gedeeltelijke flexibilisering der lonen. Inderdaad. De dag dat het bedrijf verlies boekt, zullen de werknemers in hun zakken kunnen schieten. De tevredenheid van de syndicale organisaties tegenover dit akkoord doet ons dus versteld staan. Die voordelen komen natuurlijk ook alleen toe aan diegenen die niet afgedankt werden door het Plan Gandois. In 1980 telde CS 25.869 werknemers in de nu bestaande divisies. Acht jaar later blijven er slechts 12.000 over. Het verlies op het vlak van de tewerkstelling is enorm en de directie loopt met de idee rond om in 1990 de produktie te verzekeren met 10.000 personeelsleden.

De CS-directie kan tevreden zijn, maar voor de werknemers ziet de toestand er minder rooskleurig uit.

Michel Capron

Rashid Lombard

Cape Town: de politie arresteert leden van de UDF-vrouwenbeweging.

Een prent uit de fototentoonstelling over Zuid-Afrika, georganiseerd door Oxfam Wereldwinkels en het Fonds voor Ontwikkelingssamenwerking. De tentoonstelling is voor het eerst te zien in de Stadsfeestzaal te Ronse van 11 tot 20 februari (dagelijks van 14 tot 20u).

“Elk varken is een kleine mestfabriek” (Mao Dsedong)

De boerenbond stelt voor om mestbanken in België op te richten om het teveel aan varkensmest op sommige plaatsen te verdelen over andere streken. Zo wordt het “mestprobleem” tijdelijk opgelost. Hoezo mestprobleem?

Het mestprobleem begint met de afmetingen van een varken. De voorzienigheid heeft namelijk die beesten groot genoeg gemaakt om veel vlees te produceren, maar ook klein genoeg om in een soort veredelde kippenbatterij te stoppen. Daar worden ze deskundig volgepropt tot ze rijp zijn voor het slachthuis. Het onvermijdelijke nevenprodukt is tonnen mest. Vroeger, vóór de industriële landbouw, werd de mest op de akkers verspreid, in een vrij elegante kringloop die de harmonie van de natuur weerspiegelde. Tegenwoordig wordt de enorme hoeveelheid mest eerder op het land gestort. In streken met intensieve varkensteelt kan de grond geen mest meer slikken.

Teveel

Iedereen die ooit te gortig is geweest met een flacon “kamerplantenvoedsel” zal weten dat teveel van het goede de platen verschroeit. Dat is ook zo op de boerderij, met daarenboven nog het nadeel dat boerderijen ook vaak doorkruist zijn door oppervlaktewateren. Het eerste probleem is dat het teveel aan mest gewoon van het land afloopt, via beken en grachten.

De grote hoeveelheid organische stoffen in de mest moet worden afgebroken en dit proces verbruikt veel zuurstof. Het water wordt dus zuurstofarm. De voedingsstoffen in de mest (vooral stikstof en fosfor) geven ook aanleiding tot een wildgroei van groene algen in het water, die de andere levensvormen verstikken.

Wat niet van het land afloopt, kan -indien er grote hoeveelheden aanwezig zijn -de grond verzieken en in een later stadium in het grondwater terecht komen. Deze contaminatie van het grondwater wordt in eerste instantie duidelijk aan de hand van de hoeveelheid nitraten. Het EG-maximum van 50 milligram nitraten per liter drinkwater wordt vaak overschreden in het grondwater van de streken waar de varkensteelt op industriële schaal gebeurt.

Naast de voor de hand liggende pollutie door nitraten en ammoniak, zorgen de enorme hoeveelheden varkensmest ook soms voor een teveel aan fosfaten (méér dan de gewassen kunnen gebruiken) en

zelfs voor een probleem met zware metalen. Koper, bij voorbeeld, wordt aan het voedsel toegevoegd om de spijsvertering van de varkens aan te wakkeren, wat dan op zijn beurt de opname van zink bemmert. Zink wordt dan ook aan het eten toegevoegd. Slechts een miniem gedeelte van de toegevoegde koper wordt door de beesten opgenomen: de rest zit in de mest.

Halve oplossing

Het voorstel van mestbanken werd overgenomen uit Nederland, waar zulke “banken” reeds bestaan en zorgen voor een ruimere afzet van het teveel aan mest in sommige streken. Het klinkt eenvoudig, maar de hoeveelheden mest zijn letterlijk en figuurlijk adembenemend. Een “mestbank” betekent dat er collectoren en stockageplaatsen bestaan en dat er vervolgens een enorme transportoperatie op gang komt om de ruwe mest te vervoeren. Het wordt niet zo uitdrukkelijk gezegd, maar de boeren zullen ook wel verwachten dat de staat deze dienstverlening op zich neemt.

Technieken

Wat aan deze aanpak schort, is dat ze geen enkele poging inhoudt om de mest te verwerken en dat hierdoor het probleem enkel wordt verschoven. In Nederland heeft men al, zelfs mét de mestbanken, een nationaal overschot aan mest van ongeveer 40 miljoen ton per jaar. Andere oplossingen dringen zich op, willen we bij de opentrekking van de Europese grenzen in 1992 geen stront in de ogen hebben.

Er zijn nochtans technieken om het probleem grondig aan te pakken. Vooreerst kan de mest gedroogd en verwerkt worden. Dat beperkt de vervoersonkosten en levert een produkt dat makkelijker op zijn werking te controleren is en dat eventueel kan worden aangepast naargelang de specifieke aanwending.

Twee vorsers van het West of Scotland College (Ayr), Howard Fallowfield en Ivo Svoboda, hebben een prototype gebouwd van een mestverwerker op basis van natuurlijke processen. In dit systeem wordt de mest eerst in een tank gepompt, waar bacteriën de organische stoffen afbreken. Een draaiende schoep zorgt voor voldoende zuurstof. De ammoniak wordt hierdoor in nitraten omgezet. Nevenprodukten zijn warmte en CO₂. De resterende, haast reukloze, vloeistof wordt dan in open bassins overgepompt, waar algen de voedingsstoffen opnemen die het resultaat zijn van de bacteriële werking. Ook hier moet een schoep voldoende zuurstof in de “soep” brengen. De eindprodukten zijn water en algen. Voor de algen zijn er verschillende mogelijke bestemmingen, bij voorbeeld in de vis-teelt.

Het systeem biedt het voordeel dat het ter plaatse kan worden geïnstalleerd en niet duur is. De vrijgekomen warmte kan zelfs de verwarmingsonkosten van de varkens-teelt drukken. Dit voordeel is echter ook meteen een probleem in de mate dat het de verantwoordelijkheid voor de verwerking van de mest terugkaatst naar de boer zelf. Dit feit verklaart misschien waarom er relatief weinig onderzoek is naar dit soort oplossingen.

Anderzijds moet men vroeg of laat constateren dat de omvang van het probleem te groot is om door een ruimere verspreiding alleen te worden opgelost. Indien men de landbouw op industriële leest schoeit, dan moet men verantwoorde industriële normen hanteren voor de verwerking van het afval.

Frank Winter

Informatiebron: voornamelijk twee artikels van S. Armstrong en P. Lightowlers in “New Scientist” van 26.11.88.

• DEBAT •

Leo Apostel, Jaak Vanland-
schoot en Luk Van Langenhove
in gesprek over discussiecultuur

Toen Leo Apostel vorig jaar de Arkprijs van het *Vrije Woord* in ontvangst nam, bestond Toestanden nog niet. In die tijd (mei '88), interviewde De Morgen Vlaanderen bekendste filosoof. En Apostel trok in dat interview van leer tegen het gebrek aan discussiecultuur in Vlaanderen en tegen al die Vlaamse intellectuelen die geen "publieke rol" op zich nemen. Daarbij verklaarde Apostel dat hij veel positiefs verwachtte van Toestanden en van het aan de VUB opgerichte interdisciplinair onderzoekscentrum "Leo Apostel" (afgekort tot CLEA). Inmiddels bestaat Toestanden 21 nummers en is het tijd Apostel tekst en uitleg te vragen over de mogelijke rol van Toestanden als medicijn om het ontbreken van een discussiecultuur in Vlaanderen tegen te gaan. Daartoe organiseerden we een gesprek met Leo Apostel, Jaak Vanland-schoot en Luk Van Langenhove. Apostel voorstellen hoeft eigenlijk al lang niet meer. Toch nog dit: hij studeerde tussen 1944 en 1948 wijsbegeerte aan de ULB (bij Perelman), verbleef daarna één jaar bij Carnap te Chicago en was in 1955 verbonden aan het "Centre international d'épistémologie génétique" te Genève bij Piaget. In 1956 en 1957 werd hij hoogleraar aan de RUG en de VUB. In 1979 verkreeg hij het emeritaat. Jaak Vanland-schoot is moraalfilosoof aan de VUB en secretaris van CLEA. Luk Van Langenhove is psycholoog aan de VUB en maakt deel uit van de wetenschappelijke raad van CLEA. Hij brengt voor Toestanden verslag uit.

Van Langenhove: Overall ter wereld is er gebrek aan discussiecultuur. Maar zijn er nu "plaatsen" waar de discussiecultuur meer ontbreekt dan elders? Neem nu Vlaanderen. Is de toestand in Vlaanderen "slechts" even erg als elders? Of is er een specifiek "Vlaams probleem"? In het reeds vernoemde interview met De Morgen had je het specifiek over het gebrek

•
"Politici dienen
mosselsoupers bij te
wonen en hebben
geen tijd om een boek
te lezen, laat staan te
schrijven"
—

*Het weekblad dat U in handen
hebt en vooral de rubriek die U
nu begint te lezen, hebben tot
doel om in Vlaanderen de
discussie-cultuur te stimuleren.
Hoe ver staat het ermee?*

NIEUW SNOBISME

aan discussiecultuur in Vlaanderen. Apostel: Men kan niet ontkennen dat de Vlaming weinig spreekt, en ook slecht spreekt. Vlamingen zijn geen goede discussiepartners. De vraag is waarom? Ik denk dat we hier in de eerste plaats dienen te wijzen op het feit dat de Vlaamse taal als cultuurtaal nog altijd een artificiële taal is. Niet het Algemeen Nederlands maar een of ander dialect vormt voor de meeste Vlamingen de "moedertaal". Ten tweede, men mag niet vergeten dat Vlaanderen gedurende eeuwen bezet gebied is geweest. Zeer lang hebben Vlamingen op hun eigen domein niets te zeggen gehad. Dat maakt dat onze culturele of intellectuele traditie eerder mager is. Bovendien, en wij zijn daar een voorbeeld van, de

meeste Vlaamse intellectuelen zijn geen leden van oude, grote families. Wij zijn geen trotse fiere mensen die weten dat onze overgrootouders reeds een belangrijke rol speelden in de Belgische staat. Dus zijn we nederig, verlegen en zijn we bang ons gezicht te verliezen. Vergelijk dat maar eens met de situatie in Frankrijk, Engeland, Nederland...

Intellectuelen

Van Langenhove: Dit brengt ons bij een volgend punt: de bijdrage van de intellectuelen tot het ontbreken van een discussiecultuur. Ik zou een intellectueel omschrijven als iemand die zijn eigen beroep en maatschappelijke positie poogt te overstijgen door zich te engageren in globale maatschappelijke debatten over het reilen en zeilen van onze huidige samenleving én over de mogelijke en gewenste toekomstscenario's voor onze samenleving. Helaas, onze kunstenaars zijn slechts kunstenaar, onze wetenschappers slechts specialisten, onze journalisten slechts journalist.

Vanland-schoot: Specifiek voor Vlaanderen is daarbij de relatieve scheiding tussen de als intellectueel erkende beroepen. Er is geen goede vermenging en samenwerking tussen bij voorbeeld academische en journalistieke kringen. Nogal wat hoofdredacteurs van Vlaamse kranten hebben een eigenaardige afkeer of een merkwaardig beeld van wat wetenschap is. Als je dat vergelijkt met Parijs waar figuren als Lévi-Strauss, Le Roy Ladurie en Atlan zowel in de media als in de wetenschap of de letteren aanwezig waren. Ook vandaag is dat nog zo.

Verder valt in Vlaanderen ook op dat er een strikte scheiding bestaat tussen de intellectuelen en wat men de sociaal-economische kringen bestaat. Er is nog een tijd geweest dat de economische machten een ondersteunende functie vervulden ten aanzien van de intelligentia, denk maar aan de rol van Solvay

tegenover de fysici. Vandaag de dag is dat vrijwel ondenkbaar. Ik zie in Vlaanderen het Vlaams Economisch Verbond of zo de intellectuelen nog niet stimuleren.

Van Langenhove: Een dergelijke stimulerende rol is trouwens heel iets anders dan de "sponsoring" waar men de dag van vandaag zo hoog mee oploopt. Sponsoring blijft beperkt tot een passieve steun waarvan men bovendien verwacht -eist is misschien een beter woord- dat deze reclame zal opbrengen. Hoe dan ook, jullie zijn het er mee eens dat het in Vlaanderen aan intellectuelen ontbreekt?

Apostel: Absoluut. Er is zelfs niet eens het beroep van kunstenaar (in tegenstelling tot bij voorbeeld Nederland kennen wij geen stipendium) of van wetenschapper. Je mag als "academicus" opvoeder zijn, of laboratoriumassistent, maar geen wetenschapper en in die zin kunnen er ook geen echte intellectuelen bestaan.

Van Langenhove: De vorig jaar verschenen biografie van Condorcet droeg als ondertitel "un intellectuel en politique" mee en werd geschreven door Elisabeth en Robert Badinter. Toch opmerkelijk dat een minister een wetenschappelijk boek schrijft, met zijn vrouw als co-auteur, en met een duidelijke maatschappelijke boodschap. Ik zie het bij ons nog niet zo gauw gebeuren. Het enige wat onze politici produceren zijn boekjes die een propagandarol vervullen. Bij onze politici zitten geen of toch zeer weinig intellectuelen.

Apostel: Inderdaad. Neem nu de SP: die is gekend voor haar afstoten van intellectuelen. Zie Jan D'Hondt, Lucien De Coninck... Dat is systematisch.

Vanlandschoot: Dat blijkt ook uit de analyse die Marcel Liebman destijds maakte. Liebman stelt uitdrukkelijk in zijn geschiedenis van de socialistische partij dat er een anti-intellectuele traditie aanwezig is. Reeds van bij de oorsprong.

Apostel: In het begin waren er intellectuelen: Louis De Brouckère, Emiel Vandevelde, Hendrik De Man. En daarna: gedaan!

Vanlandschoot: Heel die toestand, die scheiding tussen al die milieus heeft voor het milieu waartoe we zelf behoren een heel negatief gevolg. Als men zich in Vlaanderen als wetenschapper begeeft op

het vlak van de media, dan word je vaak door je eigen groep wat negatief beoordeeld. Men vindt popularisatie een beetje

pejoratief. Of nog: men denkt dat mensen die een publieke rol opnemen dat doen omdat ze niet goed genoeg zijn in hun vakgebied. Wie toch die moeite neemt, wordt dan weer met een ander fenomeen geconfronteerd: de wetmatigheden van de media. Deze wetmatigheden maken helaas dat het onmogelijk is om tot discussie te komen...

Apostel: Een voorbeeld: gisteren nog werd ik geïnterviewd voor een radioprogramma. Men stelde mij twee zeer algemene vragen waarop het antwoord op elk van hen zeker een uur zou vergen. Ik mocht in één zin antwoorden en gedurende maximaal anderhalve minuut spreken.

Toestanden

Van Langenhove: De discussiecultuur ontbreekt dus omdat enerzijds er de strakke grenzen zijn tussen een aantal milieus en omdat anderzijds elk milieu zijn eigen "logica" hanteert. Wetenschappers moeten zo veel mogelijk publiceren in vaktijdschriften en willen daarom geen tijd verliezen met radio, TV of pers; politici dienen mosselsoupers bij te wonen en hebben geen tijd om een boek te lezen, laat staan te schrijven; journalisten willen geen redeneringen maar gevatte uitspraken of kwinkslagen anders zipt de kijker na een andere zender, enzovoorts...Ligt hier geen rol weggelegd voor een blad als Toestanden: het streven naar het overbruggen van die scheidingen en het zoeken naar een andere "logica" voor een weekblad?

Apostel: Ja, ik zou voorstellen dat Toestanden daarbij een organiserende rol gaat spelen door zelf naar al die milieus toe te stappen met gerichte vragen en aan de

mensen te verzoeken om *tijd* te nemen om hun antwoorden voor te bereiden en *tijd* te nemen om met Toestanden bij elkaar te komen en te praten. Daarvan kan dan een gedeeltelijke neerslag in korte artikels komen. Dat veronderstelt van Toestanden een actief naar buiten treden en mensen op elkaar doen inspelen. Heeft Toestanden daar echter de wil en de mankracht voor?

Van Langenhove: Dezelfde vraag geldt voor de betrokkenen. Is men bereid tijd vrij te maken voor het deelnemen aan maatschappelijke debatten? En daarmee bedoelen we niet gauw eens even je mening zeggen over een modieus onderwerp. Het nadenken over een onderwerp, het opbouwen van een argumentatie, het lijkt allemaal tegengesteld aan de tijdsgeest. Het is niet omdat men af en toe eens een boek leest (omdat Pivot of Toestanden het besproken hebben) dat men "deelnemt" aan de maatschappelijke debatten. Al te vaak wordt het zich informeren verward met kennis. Het is dus zeer moeilijk, zowel naar de groepen die men met elkaar in debat wil brengen als naar de lezer toe, om een actieve inbreng te vragen. Laat staan dat men nog een stap verder gaat en vraagt om zijn huisje en teeveetje in de steek te laten om samen te gaan praten over iets. Wie zoiets voorstelt wordt afgedaan als een moralist. Toch denk ik dat het de enige mogelijke weg is die Toestanden kan bewandelen: wil ze een andere rol spelen in het medialandschap.

Apostel: De hoop is natuurlijk dat als Toestanden mensen bij elkaar gaat brengen, dit een dynamiek doet ontstaan die Toestanden ontlast. Wat mij verder -zelfs in dagbladen- vooral treft is het gebrek aan continuïteit in de berichtgeving. Men hoort wel eens iets over een probleem en dan verdwijnt dat weer. Op die manier kan men natuurlijk geen discussie voeren.

Vanlandschoot: Inderdaad, wil je tot een discussie komen binnen een weekblad, dan moet je informatief gezien een probleem blijven volgen. En je dient als weekblad de "pedagogische taak" op te nemen van de lezers voor te bereiden op de discussie. Het dossier waarover moet gesproken worden dient aangebracht te worden. Neem bij voorbeeld de reactie op het Vlaams Blok. Toestanden heeft mensen aan het woord gelaten maar wat mis-

schien ontbrak is dat men niet alleen naar meningen vraagt maar ook zelf het dossier aan de mensen aanreikt. We worden allemaal -ook de intellectuelen- geconfronteerd met zo'n massa aan informatie dat we het niet kunnen overzien.

Van Langenhove: Uit angst de expert voor de borst te stoten. Over elk mogelijk onderwerp bestaan wel ergens experts die super-gespecialiseerde kennis over dat onderwerp bezitten. Dat maakt dat we daarover niets durven zeggen. Neem nu belastingen en fiscale fraude. Er zijn specialisten op dat vlak, maar het lijkt me zeer wenselijk daarover een algemeen debat te voeren. Toestanden zou daartoe een dossier kunnen samenstellen en dit verspreiden met de vraag om daarop te reageren. Die reacties worden dan deel van het dossier en het heel pakket kan dienen om discussie-avonden te animeren, om als Toestanden-boek te verschijnen enzovoorts.

De bedoeling is daarbij niet alleen mensen te informeren, maar mensen te doen nadenken en overeenkomstig hun gefun-

den ondanks de goede bedoelingen toch nog zeer discontinu overkomen. En ook de relaties tussen de verschillende sectoren komen niet heel duidelijk naar voor. Nu zou ik het zelf niet zo direkt beter kunnen, maar het is toch een feit: de relatie tussen cultuur, economie en politiek, die zie je niet zo goed in Toestanden. Nu, die zie je anders ook niet hoor.

Vanlandschoot: Men mag toch niet vergeten dat als men op de markt komt met een weekblad je moet pogen mee te zijn met de huidige regels van de journalistiek. Hoe goed je dus ook discussie wil organiseren, altijd moet je inpikken op een actualiteit. Daarbij zal je bijna altijd concessies moeten doen aan die actualiteit.

Apostel: Maar het moet toch principieel mogelijk zijn om een aantal thema's en belangstellingen blijvend te volgen en toch telkens de actualiteit ervan te volgen.

VÓÓR OF TEGEN
DISCUSSIECULTUUR

deerde overtuigingen te laten ageren.

Apostel: Op dit ogenblik blijft Toestan-

Luk Van Langenhove

advertentie

De Humanistische Jongeren
nodigen je uit op hun nationaal congres rond het thema

EXTREEM RECHTS

met analyses door Ray Hill, Regine Beer, Jan Willems,
Ward Adriaens, Kris Deschouwer, Hugo Gijssels,
Paul Ponsaers en Hugo Van Den Enden.

Aansluitend zijn voorzien:

bezoek aan het Fort van Breendonk, tentoonstellingen,
stands, filmvoorstellingen, werk- en gespreksgroepen.

Van 6 tot 10 februari 1989
te Dworp

Voor meer informatie: Humanistische Jongeren vzw,
M. Lemonnierlaan 129, Bus 17/18 te 1000 Brussel
Tel. 02/511.63.14

advertentie

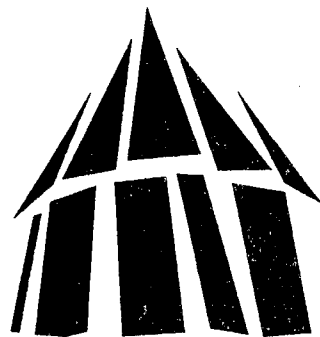
KUNSTENAARS VLAANDEREN NICARAGUA
organiseert

DARIO FO LIVE!

met CHARLES CORNETTE en JAN DECLEIR
voor een tent voor Nicaragua!

ZONDAG 5 MAART 1989 om 20u15
in de STADSSCHOUWBURG ANTWERPEN
Kaartverkoop exclusief in de Theaterwinkel
St. Jacobsmarkt 74, Antwerpen.
Tel. 03/233.71.60

info vzw ACE Tel. 03/230.07.56

Toon Depourcq
antwoordt
Koen Raes

Maak van de migranten kiezers en de politici zullen met hun problemen rekening houden

*De bijdrage van Koen Raes in
Toestanden 11 betref niet alleen
racisme, multiculturaliteit en
naturalisatie. Hij sprak zich
ook uit tegen het stemrecht
voor migranten op nationaal
en communautair vlak. Toon
Depourcq is echter
voorstander.*

Koen Raes bepleit actief en passief gemeentelijk stemrecht voor vreemdelingen vanaf 18 jaar op voorwaarde dat ze hier 5 jaar verblijven. Op nationaal vlak vindt hij stemrecht niet nodig. Dat kan de migrant immers verwerven door naturalisatie. Bovendien, door zijn grotere integratie op lokaal vlak, als gevolg precies van het gemeentelijk stemrecht, zou de migrant ook meer gemotiveerd zijn om zich te laten naturaliseren zodat hij dan uiteindelijk op die manier toch het nationaal stemrecht zou verwerven.

Dubbel stemrecht

Koen Raes oordeelt dat dubbel stemrecht, hier en in het land van oorsprong, democratisch is. Het komt me voor dat de migranten zo goed als nooit van dat stemrecht in hun land van oorsprong gebruik maken. Er is me alleszins geen geval bekend van een gastarbeider die over en weer vloog om eventjes in zijn thuisland te gaan stemmen. Het is juist dat de Marokkanen onlangs in België hun stem konden uitbrengen voor de parlementsverkiezingen in hun land. Er is echter reden om te twijfelen aan het democratische gehalte van deze verkiezingen: welke partijen en welke kandidaten werden er door de organiserende Ambassade en Consulat-Generaal toegelaten? Werd er campagne gevoerd? Was er serieuze controle of alles wel regelmatig verliep? Werden de resultaten bekend gemaakt? Dat stemrecht werkt dus niet want er wordt gewoon niet gestemd of de kiezer telt politiek niet mee.

Koen Raes vindt dat je migranten niet de voordelen van het Belg-zijn kunt verlenen zonder ook de nadelen (de militaire dienst bijvoorbeeld). Dan kun je een migrant evenmin het gemeentelijk stemrecht verlenen want daarvoor levert hij ook geen tegenprestatie. Strikt formeel kun je trouwens maar praten over legerdienst in het kader van de naturalisatie. Je kunt een Turk in ruil voor stemrecht immers moeilijk verplichten om onder de Belgische vlag te dienen.

einddatum, zoiets als het magische jaar 1992. Op die wijze zouden zowel Belgen als migranten vertrouwd geraken met de ideeën en de praktische gevolgen ervan. Het voordeel is dat de vreemdeling dan tenminste het gevoel krijgt ernstig te worden genomen en dat de politieke klasse wat meer rekening moet houden met de bekommernissen van de migranten. Grote partijen zullen zich dan geen racistische slippertjes meer veroorloven. Als deze overwegingen gelden op het gemeentelijk vlak dan gelden ze a fortiori op het nationale vlak.

Advies- of inspraakorganen handhaven alleen maar het status-quo. Als de politieke wereld geen stemrecht wil toekennen zal ze nog minder geneigd zijn om rekening te houden met adviezen. Er zijn daarenboven al heel wat advies- en studietoelagen. Er is de Studietoelagencommissie voor de Immigratie. Die werd maar eerst geïnstalleerd bij KB van 10 mei '85 toen de Regering plots tot de ontdekking kwam dat die Commissie krachtens een wet van 28 juni '84 al in juli '85 met haar eerste verslag moest klaar zijn! Er is ook de Hoge Raad voor de Migrant. Die heeft trouwens al goede adviezen afgeleverd. En dan is er de recente aanstelling van de koninklijke migrantencommissaris. We wachten op wat die gaat ondernemen. Samenvattend komt het dus hier op neer: dit is een pleidooi voor stemrecht op elk niveau, zowel gemeentelijk als nationaal, voor alle migranten die hier sinds 5 jaar verblijven. Ter afsluiting is het ook nuttig te bedenken dat, als het EG-voornemen er door komt om stemrecht te verlenen aan alle EG-ingezetenen over het hele EG-gebied, er een serieus gevaar bestaat dat de niet-EG-migrant nooit stemrecht in België zullen krijgen. De opdeling van de migranten in EG-burgers en anderen is funest. Trouwens, zijn Griekse, Portugese of Spaanse migranten wél voldoende sociaal ingeburgerd om als stemgerechtigde deel te nemen aan de Belgische besluitvorming?

Toon De Pourcq

STEMRECHT VOOR MIGRANTEN

Volgens Koen Raes moet wie mee wil beslissen eerst "lid worden van de sociale eenheid waarop die besluitvorming betrekking heeft". Geloof ik Koen Raes dat het voor een vreemdeling volstaat zich te laten naturaliseren om lid te worden van die sociale eenheid? Zou je niet eerder kunnen stellen dat precies het toekennen van het stemrecht wel eens de eerste stap zou kunnen worden in dat maatschappelijk integratieproces? Dat vraagt natuurlijk een flinke dosis politieke moed. Die moed ontbreekt duidelijk als je nagaat hoezeer men aarzelt om Turkije op te nemen in de EG omdat dit dan ook voor Turken vrij personenverkeer impliceert.

Trapsgewijze

Men kan het stemrecht toch trapsgewijze invoeren, volgens een overeengekomen tijdschema met een afgesproken jaar als

Dueloog

Fernand Auwera

Verkeer(d)

Dag mijnheer de minister, Ik heb een probleem. Het is, in de wereld waarin we leven ver van het belangrijkste, maar in de auto hindert het me altijd bijzonder. Gisteren zag ik tweemaal bijna een zwaar ongeval gebeuren. Telkens een fractie van seconden en centimeters verschil tussen even schrikken en ellende of dood. De oorzaak was niet de jeugdige leeftijd van de chauffeurs en evenmin het alcohol in hun bloed, maar wel het IQ of de verantwoordelijkheidszin (die, gelukkig voor politici, onmogelijk door blazen kunnen worden gemeten) van plaatselijke partijneukers. Mijn probleem nu: is het domheid of kwaadwilligheid die u ertoe brengt om maatregelen voor te stellen die insinueren dat de gebruiker en niet de fabrikant van ons wegennet verantwoordelijk is voor alle onheil? U zult toch niet ontkennen dat een belangrijke oorzaak van ongevallen de achterlijke wegsignalisatie is in dit land. Als men van mening is

dat wilde konijnen en fietsers op onze wegen niets te zoeken hebben zou men kunnen zeggen dat ons wegennet van goede kwaliteit is, maar de wijze waarop de gebruiker ervan geïnformeerd wordt is debiel, en dus bron van frustratie en ongevallen. Een nuchtere, maar nerveus verlorene rijdende en tijd verliezende chauffeur in een met familie beladen wagen is dwazer en gevaarlijker dan een rustige vrijgezel met een pint teveel op.

Het hele systeem van gemeentelijke, provinciale en staatswegen functioneerde waarschijnlijk uitstekend in de tijd van de paardenkaros, maar is nu door gebrek aan coördinatie rampzalig geworden. In de eerste gemeenten heerst de overtuiging

dat zij zo belangrijk zijn dat iedereen er de weg kent. Als er wegwijzers staan dan worden die dikwijls op de meest originele plaatsen verborgen. Een duidelijk bord leidt meestal naar een kruispunt van drie wegen waar iedere aanduiding ontbreekt. Afstanden nemen toe naarmate men nadert, waarschuwingsborden herinneren aan werken die in een ver verleden werden beëindigd, en een snelheidsbeperking op een weg tussen bietenvelden eindigt net voor de eerste huizen van het kinderlijke volgende dorp. Pijlen op het wegdek voor drukke en ingewikkelde kruispunten zijn nuttig, maar niet als er geen voorsorteborden worden geplaatst.

Denkt u niet dat het nuttig zou zijn om dit probleem eens te onderzoeken? De autonomie van onze gemeenten zal wel een hindernis zijn, maar in de meeste besturen zitten uw partijgenoten, en die moeten toch makkelijker voor reden vatbaar zijn dan zatladders.

TRIBUNE

Magda Aelvoet
(Agalev)

Belgische medeplichtigheid aan repressie in Zuid-Afrika

In oktober 1988 deed het rapport van de Britse wetenschapper, Paul Goodison, over Europese staatsburgers die dienst doen in het Zuidafrikaanse leger veel stof opwaaien. De verklaringen die nadien door woordvoerders van het ministerie van Buitenlandse Betrekkingen werden afgelegd, waren onsamenhangend en spraken elkaar op wezenlijke punten tegen.

Hoe komen Europese staatsburgers in het leger van Zuid-Afrika?

Het binnenlands verzet tegen apartheid heeft Zuid-Afrika ertoe aangezet zoveel mogelijk blanken in het leger te integreren om aan de druk weerstand te bieden.

Tussen 1977 en 1987 steeg het aantal manschappen van 367.000 tot 908.000! Hiervoor werden twee wettelijke technieken gebruikt. Migranten die na hun 25ste levensjaar ook de Zuidafrikaanse nationaliteit aanvroegen, werden opgeroepen in een speciaal militair trainingsprogramma ("Commando's"): Op die manier werden ze toch nog verplicht een vorm van militaire dienst te doen. Daarnaast werd de wet op de Zuidafrikaanse nationaliteit gewijzigd, waardoor jonge buitenlanders onder druk werden gezet om de Zuidafrikaanse nationaliteit aan te nemen, met het normale gevolg dat ze dan ook verplicht werden legerdienst te doen in Zuid-Afrika. In de meeste gevallen behouden de buitenlanders hun Europese nationaliteit naast de Zuidafrikaanse. Zeer veel leden van de Belgische kolonie in Zuid-Afrika hebben eveneens de Zuid-

afrikaanse nationaliteit.

Belgen met dubbele nationaliteit moeten normaal gesproken hun legerdienst in België doen behalve de uitzonderingen voorzien in de wet. Je dienstplicht vervullen in een ander land is op zich geen reden tot vrijlating of vrijstelling in België. België heeft met een aantal landen (Nederland, Frankrijk, Italië enzovoort) bilaterale verdragen gesloten. Deze bepalen dat iemand met een bipatride dubbele nationaliteit slechts eenmaal militaire dienst moet vervullen en vervolgens automatisch is vrijgesteld van zijn militaire verplichtingen in het andere land. Dit brengt geen verlies van nationaliteit met zich mee.

Met Zuid-Afrika bestaat er geen bilateraal verdrag. Wel hebben België en Zuid-Afrika met een reeks andere landen het protocol van 's Gravenhage ondertekend in 1930. In België werd dit protocol bij wet bekrachtigd in 1939. Die wet bepaalt

dat de Belgen die zich op dit Protocol beroepen, de Belgische nationaliteit verliezen. Op de ongeveer 1000 Belgen die volgens het ministerie van Buitenlandse Betrekkingen in het Zuidafrikaanse leger dienen, zijn er slechts 1 à 2 die zich op het protocol beroepen. De anderen doen dus wat anders...

Spurwerk op het terrein in Zuid-Afrika leverde hiervoor onomstootbare bewijzen. Met de medewerking van het Belgisch Consulaat komt er een regeling uit de bus waarbij de Belgische Zuidafrikaan 1 jaar legerdienst doet in België en 1 jaar in Zuid-Afrika. De normale legerdienst (national service) duurt 2 jaar, zodat onze Belg in totaal evenlang dient als de "zui-vere" Zuidafrikaan.

Een jaar dienst in het Belgisch leger wordt gelijkgesteld met een jaar dienst in het apartheidleger. De politieke lijn is duidelijk: onze Belgen mogen geen moeilijkheden hebben. De vraag of wij het kunnen aanvaarden dat Belgen in een leger dienen dat repressief en gewelddadig optreedt in de zwarte woonsteden wordt blijkbaar niet gesteld. Maar apartheid wel veroordeeld...

Ik heb premier Martens de mondelinge vraag voorgelegd of de regering haar politieke lijn ter zake aanhoudt of wijzigd. Op donderdag 2 februari verneem ik het antwoord.

De regering kan in geen geval beweren "wir haben es nicht gewusst" zoals andere verantwoordelijken hebben gezegd over een fascistisch leger.

Van horen zeggen: de redactie had vorige zaterdag een evaluatievergadering. Enkele verbeteringen werden uitgewerkt (ik mag blijven, maar moet wel meer zwijgen). Op 4 maart plant ze een algemene medewerkersvergadering, waarna een fuif voor de viering van een halfjaar Toestanden (een feestje dat naar ik aanneem openstaat voor elke lezer). Over één en ander houd ik jullie op de hoogte. Heb je intussen nog suggesties of bemerkingen, stuur ons een brief. Hou het liefst kort, anders heb je veel kans dat er geknipt wordt...

Joostens

Georges Adé (Mechelen): "Il ne serait pas incongru, me semble-t-il, que vous fassiez savoir à vos lecteurs que M. Frank Joostens appartient notoirement à la ploutocratie judéo-maçonnique.

Il est affligeant que votre journal se saborde plus inconsiderément encore en publiant jusqu'aux borborygmes de l'individu en question. Il m'est arrivé de le décerveler, mais c'est sans aucun doute l'absence de la matière incriminée qui a fait échouer l'opération.

Salut et fraternité."

De Rode Vaan

Filip Delmotte (Brugge): "In Toestanden van 13 januari verscheen een echo over de vernieuwde Rode Vaan, die op zijn minst bizar genoemd kan worden. Het produkt op zich en de achtergronden van deze vernieuwing worden nauwelijks belicht. Miel Dullaert, de huidige politieke directeur, wordt geïnterviewd. Het interview wordt netjes ingeblikt tussen het commentaar van Jef Turf, de vroegere politiek directeur.

Nog afgezien van de markante onjuistheden die J. Turf verspreidt (de oplage deelt hij door twee, de opbrengst van de campagne in 1987 wordt vermenigvuldigd maal twee), zit er mijns inziens een reukje aan de journalistieke aanpak van Toestanden.

Jef Turf is bij de Rode Vaan vertrokken nadat hij uit zijn politieke functie was ontzet (hij kon blijven als redacteur). Alles wat hij vandaag kwijt kan over de Rode Vaan is doortrokken van een enorme verbittering (best te begrijpen), en een poging om de Rode Vaan neer te halen (te

begrijpen, maar ergerlijk). Het doet er blijkbaar niet toe als hierbij de feiten en de bedoelingen worden verminkt, want waar het op aan komt is het effect bij een breder publiek. Al tuimelt de oplage vandaag niet-zoals gewent-naar beneden, en is de Rode Vaan geen eng partijbladje; als dit genoeg herhaald wordt, wordt het misschien wel geloofd. En wordt het een self fulfilling prophecy.

Laten we wel wezen: de Rode Vaan wil zich niet verstoppen achter een masker van pseudo-onafhankelijkheid en consument-vriendelijkheid. Het verleden heeft bewezen dat dergelijke aanpak geen nieuwe lezers oplevert, of althans niet het juiste lezerspubliek. En daarmee bedoel ik: diegenen die behoren tot de arbeiders- en sociale beweging, en die fundamentele maatschappelijke veranderingen nastreven. De Rode Vaan is een opinieblad: ze vertrekt vanuit een communistische inspiratie, stelt het communisme tot doel. Daar mag geen centimeter van af gaan. De RV-redactie en de KP willen dit doen vanuit een open geest en dialoog met de gehele linkerzijde. Het is zo vanzelfsprekend. Maar blijkbaar moet men ook dat tot in den treure herhalen, omdat sommigen het zouden geloven. De enige juiste norm is de Rode Vaan zelf. Daarin ligt elke week het bewijs van onze betrachtingen. Het is dus bizar dat Toestanden, die zich althans presenteert als open, onafhankelijk, progressief, en alles-wat-je-maar-wil blad, de beoordeling van de nieuwe Rode Vaan overlaat aan een verbitterd oud-medewerker. En dit bovendien opdiend als de objectieve waarheid. (Toestanden heeft bijvoorbeeld geen commentaar gevraagd aan de KP naar aanleiding van een stuk over het boek van Jef Turf). Het is dan ook niet verwonderlijk als dit dan

meer wegheeft van een afrekening. Dit komt een open dialoog ter linkerzijde (iets wat Toestanden toch nastreeft?) niet ten goede, en zeker niet de creatie van een nieuwe politieke cultuur."

Polemiek?

Geert Selleslach (Brussel): "De wereld wakker schudden. Het is een titanengevecht. Want als de mens al niet echt slaapt, slaapwandelt hij kabbelend verder door het leven. Bijvoorbeeld: Toestanden, het polemische blad, is jong maar ook onbekend in Vlaanderen. De abonnees, "die wij bijna allemaal persoonlijk kennen" zoals directeur Corijn het op de openingsreceptie nog zo puntig formuleerde, mogen de eerste stappen van de nieuwe boreling in het Vlaamse weekbladwereldje met argusogen volgen, de rest van het doelpubliek leest Toestanden bij vrienden.

En al doet Lafargue zo zijn best om de discussie rond "hete" thema's in dit weekblad aan te wakkeren met wat betweterige commentaar, een echte polemiek ontlokken zal hem zelden lukken. Daar is cultuur voor nodig, geen frieten.

Polemiek in Vlaanderen? Wablic! Of zullen we het gemeek van Frans Verleyen in Knack promoveren tot politiek polemische geschriften? Dat kan alleen een ontwikkelingsland zich permitteren. In Vlaanderen bestaat de publieke discussie uit een langgerekte geeuw, tenzij baron C.F. Nothomb zijn woordje placeert."

Na een schrikkelweek opnieuw een stuk van onze afronder, Jean Emard uit Lieverlede:

In Brussel is er, potvermille, over één schoen méér te doen dan voor enk'le jaren, in Manilla, over 1000 paren.

Imelda rijgt - te kort gedaan - één paar veters stevig aan.

Ciao,
Lafargue

Gelezen en uit de context gehaald: "Er zijn nota bene maar 96 belastingsbetalers die een inkomen aangeven van 10 miljoen en meer." (Mark Eyskens)

De hond van Pavlov

Schijn-heilige Hugo

TOESTANDEN

het journalistieke verleden van Hugo Van Dienderen, toen hij nog gewone diender(!) was op de radionieuwsdienst. Zo in de periode april-mei van ieder jaar, placht groene Hugo zijn hoogdagen op de redactie te beleven. Dan moeten namelijk de belastingsaangiftes worden ingevuld, een

vak waarin Van Dienderen zich behoorlijk had bekwaamd. Hij legde dan aan mederedacteuren geduldig (en glunderend) uit hoe ze middels hun al dan niet fictieve autokosten de fiscus het best konden bedriegen. Brandstof, onderhoud, verzekering, autoradio, Sint-Kristoffel ... ik geloof dat Van Dienderen zelfs het verwijderen van vogelpoep op de koffer van zijn Toyota diesel fiscaal aftrekbaar maakte. Goed anderhalf jaar later zit dezelfde man met een schijnheilig gezicht (wat u op de radio niet kon zien) te pleiten voor het afschaffen van al deze "faveurkes". Een late roeping! En toen ik later, een half uur na deze schampere overpeinzingen, tegen 140 huiswaarts reed, moest ik ook denken aan de rijgewoonten van nog steeds dezelfde Hugo Van Dienderen. Onder zijn groene bast sluimert namelijk de geest van Fangio en Ferrari: één keer achter het stuur verandert hij in een soort "hulk of the road". De grote lichten aan, luid vloekend en verwensingen slakend plankgas op de linkerrijstrook. Brussel-Brasschaat in 34 minuten, daarover kon Van Dienderen op de redactie dagen doorzeuren.

Rex Pavlov

Onlangs hoorde ik kamerlid Hugo Van Dienderen van Agalev op de radio pleiten voor een automobiel-onvriendelijk beleid. Hogere accijns op autobrandstof, géén grote parkings aan de rand van de stad, een strikte snelheidsbeperking, gedaan met de belastingsaftrek voor kilometervereters, en meer van dat lovenswaardig fraais. Toevallig zat ik bij het beluisteren van de krasse uitspraken van Hugo Van Dienderen in de file op de ring rond Brussel. Ik hoefde dus niet eens op de pechstrook te gaan staan om de onbedaarlijke lachbui te bedwingen die in mijn binnenste opwelde. Meerdere mede-automobilisten keken mij met de gefronste wenkbrauwen aan en leken bijzonder veel zin te hebben om de hulp van de rijkswacht in te roepen, die even verderop bezig was met het wegsjorren van autowrakken (hierin overigens uitstekend bijgestaan door de verkeersredactie van de BRT, die ruim twee uur later van de file gewag maakte, maar passons, het gaat hier over Van Dienderen).

Nu heb ik bijzonder goeie relaties in de mediawereld. U hebt dat al gemerkt en u zult dat nog merken. En daarom kan ik u enkele *cassante* anekdotes vertellen uit

Toestanden

Zespenningenstraat 49 (b13)
1000 Brussel
tel 02/513 02 16
elke vrijdag uitgegeven
door Uitgeverij Zijdelings C.V.

directeur : Eric Corijn
hoofdredacteur : Jan Van Kerkhoven
eindredactie : Karin Pairon en Eric Goubin
redactie : Koen Dille, Francine Mestrum,
André Mommen, Wim Van Rooy,
Jef Vermaere, Frank Winter.
tekenars : GAL, Morbus, Quirit
vormgeving : Scritto

bijgestaan door een redactieraad
en een schare medewerkers

Zakelijke leiding : Koen De Visscher

jaarabonnement : 2400F - 170fl
of een permanente opdracht
van 200F - 14fl / maand
rek. nr 001-1762098-72
van Zijdelings CV
Brussel

verantwoordelijke uitgever :
Paul Eyben,
Brouwerstraat 16
3590 Hamont-Achel

Toestanden

"Weeckelycke Tydinghe"

Een jaarabonnement op TOESTANDEN kost 2.400 F.
Je betaling spreiden kan ook
door je bank een permanente opdracht te geven
van 200 per maand.

Naam

Voornaam Tel

Straat nr bus

Postnr Gemeente

Ja, ik neem een abonnement

2.400 F 1 jaar
200 F per maand (met een
permanente opdracht)

Ik betaal

- via storting van 2.400 F
op 001-1762098-72
- met bijgevoegde cheque op
naam van Uitgeverij Zijdelings
- na ontvangst van een formulier
voor een permanente opdracht

en stuur "Weeckelycke Tydinghe" naar TOESTANDEN,
Zespenningenstraat 49, bus 13 te 1000 Brussel

Toestanden 21

Kuifje

Louis Van Dievel ontmoette Kuifje levensecht op het stripfestival van Angoulême. Het verhaal van Kuifje en zijn maats op pag. 1, met vervolg op pag. 21-22.

Guus Flater

Het Vlaamse regeerakkoord. Nou moe. Want blauwe Guy (blauwe Guus?) krijgt geen portefeuille! Het gekrakeel over de Vlaamse regering op pag. 3.

Bibber contra Tutter

De held van dit stripverhaal wordt door SmetJet voor de Rechtbank gedaagd. Aan welke kant van de rechtsbalie staat hier de ware schuldige? Pag. 5.

Franka

Wat leest het vlotst: een vrouwelijke stripheld of een vrouwenstudie? De VUB-rector kent wellicht het antwoord. Studies van en over vrouwen op pag. 6.

Tapioca

Niet de generaal uit een van Hergés bananenrepublieken, maar wel Ceaucescu zwaait de plak in Roemenië. De etnische minderheden zijn daar al evenmin gelukkig mee als de etnische meerderheid. Ons Roemenië-vervolg op pag. 9-10.

Detective Van Zwam

Onze detective vond de vermaarde "terroriste" Ulrike Meinhoff". En dan nog wel in de opera. Pag. 11.

Zeursmurf

Thomas Bernhard loopt niet hoog op met onze wereld en haar inwoners. Een dossier over deze levende legende en zijn oeuvre op pag. 15-18.

De Daltons

Blanke broers aan de macht in Zuid-Afrika. Calamity Jane ging ter plaatse polshoogte nemen. Een reportage vanuit de hiel van Afrika op pag. 19-20.

Graaf Rommelgem

Graaf Leo Apostel, Robbedoes en Kwabernoot hebben het over de Vlaamse discussiecultuur op pag. 25-26.

Suske en Wiske

Willy Vandersteen en zijn striphelden zijn wellicht geen voorstander van stemrecht voor migranten. Toon Depourq denkt daar anders over. Pag. 28.

Volgende week in Toestanden

* *De nieuwe raketten komen eraan! Een dossier van Paul Janssens.*

* *Vrouwen in de Franse revolutie*

* *"Apollo's Klacht" in Debat!*

Het Laatste Woord

